

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ
НА ПІДПРИЄМСТВІ"**

**для студентів напряму підготовки
6.030504 "Економіка підприємства"
всіх форм навчання**

Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016

Затверджено на засіданні кафедри економіки підприємства та менеджменту.

Протокол № 1 від 27.08.2015 р.

Самостійне електронне текстове мережне видання

Укладач Селезньова Г. О.

Р 58 Робоча програма навчальної дисципліни "Планування і контроль на підприємстві" для студентів напряму підготовки 6.030504 "Економіка підприємства" всіх форм навчання : [Електронне видання] / уклад. Г. О. Селезньова. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 71 с. (Укр. мов.)

Подано тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за модулями й темами. Вміщено плани лекцій, практичних та семінарських занять, матеріали для закріплення знань (завдання для самостійної роботи, контрольні запитання), методичні рекомендації щодо оцінювання знань студентів, професійні компетентності, якими повинен володіти студент після вивчення дисципліни.

Рекомендовано для студентів напряму підготовки 6.030504 "Економіка підприємства".

Вступ

Сучасний етап розвитку виробництва характеризується необхідністю вирішення нових завдань, обумовлених зміною умов функціонування вітчизняних підприємств, які потребують подальшого удосконалення механізму управління та планування їх діяльності. Планування як функція управління підприємством є основою прийняття управлінських рішень і становить розроблення цілей та завдань управління підприємством, а також визначення заходів реалізації планів щодо досягнення поставлених цілей. З іншого боку планування є формою внутрішнього узгодження різноманітних чинників, що впливають на ефективність виробничої та господарчої діяльності підприємства, таких, як: обґрунтованість виробничої програми, раціональність ресурсного забезпечення, методи збуту продукції та ін. Все це обумовлює необхідність вивчення теорії та практики планування і контролю діяльності підприємств у ринкових умовах господарювання.

Навчальна дисципліна "Планування і контроль на підприємстві" є базовою навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітнього ступеня "бакалавр" напряму підготовки 6.030504 "Економіка підприємства" для всіх форм навчання.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрямок підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: для денної форми – 6; для заочної форми – 7	Галузь знань 0305 "Економіка та підприємництво"	базова	
Змістових модулів – 2	Напрямок підготовки 6.030504 "Економіка підприємства"	Рік підготовки	
Загальна кількість годин: для денної форми – 216; для заочної форми – 252		4-й	5-й
		Семестр	
		7-й	9-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5; самостійної роботи студента – 8	Освітній ступінь: бакалавр	Лекції	
		34 год	20 год
		Практичні, семінарські	
		50 год	20 год
		Самостійна робота	
		132 год	212 год
		Вид контролю	
екзамен			
		4 год	4 год

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 64 %;

для заочної форми навчання – 19 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання даної навчальної дисципліни є формування системи знань і практичних навичок із методології розроблення перспективних і поточних планів діяльності підприємства та контролю їх виконання.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

опанування форм, методів і процесу планування і контролю;

вивчення структури і технології розроблення типових планів щодо економічного і соціального розвитку підприємства;

оволодіння методами і інструментарієм розрахунку системи показників підприємства та оптимізації виробничої програми;

отримання практичних навичок щодо розроблення поточного плану підприємства та окремих його розділів.

Об'єктом навчальної дисципліни є процес планування і контролю діяльності підприємства як відкритої організаційно-економічної системи, яка функціонує в умовах ринкових відносин.

Предметом навчальної дисципліни є форми і методи розроблення та реалізації поточних і оперативно-календарних планів, принципи їх взаємозв'язку із загальною стратегією підприємства.

Вивчення даної навчальної дисципліни студент розпочинає, прослухавши більшість навчальних дисциплін гуманітарного та професійного циклів. Теоретико-методологічною базою вивчення цієї дисципліни є такі навчальні дисципліни, як: "Макроекономіка", "Мікроекономіка", "Економіка підприємства", "Менеджмент", "Економічний аналіз", "Організація виробництва", "Маркетинг", "Стратегія підприємства".

Із метою кращого засвоєння навчального матеріалу дисципліни студенти повинні до його початку отримати знання та навички в галузі загальної економічної теорії, економіки підприємства, маркетингу, організації виробництва і праці, стратегії підприємства, вміти простежувати вплив чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на основні економічні показники роботи підприємства та їх фінансовий стан. У свою чергу знання з даної дисципліни забезпечують успішне засвоєння таких навчальних дисциплін, як: "Проектний аналіз", "Управління проектами", "Економічне управління підприємством", а також виконання міждисциплінарних курсових робіт, бакалаврських випускних робіт і магістерських дипломних робіт.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять, виконуючи практичні завдання щодо формування плану збуту на основі маркетингових досліджень, планування асортименту продукції, що випускається, розроблення планів ресурсного забезпечення виробництва, планування кінцевих результатів виробничо-господарчої діяльності підприємства, розроблення калькуляції витрат підприємства і його підрозділів у плановому періоді. Найбільш складні питання винесено на розгляд і обговорення під час семінарських занять.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

загальне місце планування і контролю у функціонуванні підприємств та інших господарських структур, а також їх відмінності в умовах адміністративно-командної та ринкової економіки;

сутність та принципи планування і контролю, їх значення в сучасних умовах розвитку економіки України;

систему методів планування;

завдання планування і контролю як функцій управління, вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на процес планування;

економічне розуміння та способи розрахунку різних показників планування діяльності підприємства;

значення та зміст розділів поточного плану та бізнес-плану підприємства;

зміст та завдання оперативно-календарного планування;

організацію та порядок розроблення планів підприємства, підготовку необхідних аналітичних даних для розроблення планів та контролю за їх виконанням;

вміти:

розробляти поточні цілі підприємства та його підрозділів на основі місії та стратегічних цілей;

здійснювати систематичний аналіз діяльності підприємства, його поточного стану та перспективної позиції на ринку;

аналізувати зовнішні чинники впливу на підприємство, а також ситуації в цілому в галузі;

планувати техніко-економічні та фінансові показники діяльності підприємства на основі результатів зовнішнього і внутрішнього аналізу;

розробляти заходи щодо реалізації розроблених планів;

розраховувати дані для здійснення контролю, виявляти відхилення.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійними компетентностями, що наведені в табл. 2.1.

Структуру складових професійних компетентностей та їх формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в додатку А.

**Професійні компетентності, які отримують студенти після вивчення
навчальної дисципліни**

Код компетентності	Назва компетентності	Складові компетентності
ПІК* 1	Планування виробничої програми підприємства та розроблення планів її ресурсного забезпечення з урахуванням методології планування	Визначати основні поняття процесу планування і контролю на підприємстві
		Встановлювати види планів та методи їх розроблення
		Формувати план збуту і контролю продукції, що випускається на основі здійснення маркетингових досліджень та визначення чинників, що впливають на попит
		Формувати виробничу програму підприємства
		Розробляти оперативні плани відповідно до типу виробництва продукції на підприємстві
		Формувати план матеріально-технічного забезпечення виробництва
		Обґрунтовувати виробничу потужність підприємства
ПІК 2	Розроблення планів розвитку підприємства та оцінювання їх економічної ефективності	Планувати чисельність персоналу та фонд оплати праці на підприємстві
		Планувати основні показники діяльності підрозділів виробничої інфраструктури
		Планувати витрати підприємства та розраховувати собівартість продукції
		Розробляти фінансовий план підприємства та оцінювати ефективність діяльності підприємства
		Розробляти план оновлення продукції та план організаційно-технічного розвитку підприємства
		Розробляти бізнес-план підприємства

* Планування і контроль на підприємстві.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Планування виробничої програми підприємства та розроблення планів її ресурсного забезпечення з урахуванням методології

Тема 1. Сутність планування і особливості його здійснення на підприємстві

1.1. Сутність і завдання планування, його місце в управлінні підприємством.

Чинники, що обумовлюють важливість планування у сучасних умовах господарювання. Місце планування та контролю в управлінні

підприємством. Філософія планування. Змістова характеристика планування. Сутність контролю, його етапи та види. Основні завдання планування та контролю. Планування як процес підготовки та прийняття управлінських рішень. План як результат процесу планування. Змістова структура плану.

1.2. Методологічні основи планування.

Основні принципи планування. Підходи до планування. Загальні та спеціальні методи планування. Система показників планування. Методи обчислення показників (екстраполяційний, пофакторний, нормативний). Моделювання багатоваріантних планових розрахунків.

1.3. Технологія процесу планування.

Основні етапи процесу розроблення планів. Вихідні дані для планування загальних показників діяльності підприємства. Основні частини плану підприємства. Інформаційна база планування. Нормативна база планування та методи розроблення норм і нормативів.

Тема 2. Система планів підприємства

2.1. Види планування.

Різновиди планів на підприємстві, їх класифікаційні ознаки. Основні види часової орієнтації планування згідно з класифікацією Р. Акоффа та їх особливості (реактивне, інактивне, преактивне та інтерактивне планування).

2.2. Системи планів, їх сутнісна та змістова характеристика.

Сутність системи планування та системи планів. Система планів і звітів, її характеристика. Вимоги до системи планування і контролю: цілеспрямованість, цілісність і повнота, структуризація планів за змістом тощо. Характерні ознаки систем планування. Основна система планування на підприємстві: стратегічне планування, поточне планування, оперативно-календарне планування. Система планів господарської діяльності.

2.3. Організація планування на підприємстві.

Передумови, необхідні для організації ефективної системи планування і контролю на підприємстві (кадрові, організаційні, інформаційні). Основні функції планового підрозділу. Централізована та децентралізована система планування. Схеми планування, їх переваги та недоліки. Чинники, що впливають на вибір схеми планування.

Тема 3. Маркетингові дослідження, планування збуту і контролю продукції

3.1. Маркетингові дослідження як основа планування збуту продукції.

Значення плану збуту для підприємства та його мета. Дані, які необхідно враховувати у процесі планування збуту продукції: результати аналізу обсягу продажів у попередньому періоді, результати маркетингових досліджень, етап життєвого циклу товару, чинники, що впливають на збут продукції. Необхідність проведення маркетингових досліджень у процесі обґрунтування плану збуту продукції. Основні напрями маркетингових досліджень: аналіз ринкового середовища, сегментація ринку, вибір цільового ринку. Особливості збуту продукції промислового значення та товарів широкого вжитку. Чинники, що впливають на збут продукції.

3.2. Чинники, що впливають на попит.

Зв'язок обсягу реалізації продукції із загальним попитом на неї. Основні параметри впливу на збут (ціна, якість, сервісне обслуговування, канали розповсюдження тощо). Додаткові параметри впливу (реклама, діяльність продавців та торгових агентів). Планування реклами та комунікаційної політики у здійсненні планів збуту. Методи розрахунку рекламного бюджету.

3.3. Планування збуту і контролю продукції.

Завдання планування збуту продукції. Чинники, що впливають на зміст плану збуту. Основні розділи плану збуту: продукція, її види і обсяг збуту за періодами, ціноутворення, нові види продукції, канали розподілу продукції, умови збуту та інші. Методи визначення обсягів продажу продукції. Контроль відповідності характеристик продукції встановленим стандартам. Реалізована та нереалізована продукція.

Тема 4. Виробництво продукції

4.1. Виробнича програма підприємства та її зміст.

Виробнича програма підприємства, її значення та основне завдання. Основні тактики планування обсягів виробництва. Вихідні дані для розроблення виробничої програми. Основні номенклатурні групи виробничої програми. Етапи планування виробничої програми та вимоги, що ставляться до неї. Поняття оптимальної виробничої програми. Цілі оптимізації виробничої програми.

4.2. Основні показники плану виробництва.

Виробнича програма у натуральному вираженні. Методи визначення запасів готової продукції в натуральному вираженні. Основні показники плану виробництва: валовий випуск, валовий оборот, валова продукція, товарна продукція. Незавершене виробництво, його складові. Методи розрахунку обсягів незавершеного виробництва в натуральному та вартісному вираженні.

Тема 5. Оперативно-календарне планування і контроль

5.1. Зміст і завдання оперативно-календарного планування і контролю.

Сутність та основні завдання оперативно-календарного планування. Етапи планування виконання виробничої програми, вихідні дані для нього. Міжцехове і внутрішньоцехове оперативно-календарне планування. Календарне планування, диспетчерське регулювання та контроль.

5.2. Системи оперативного планування.

Сутність та основні характеристики системи оперативного планування. Поняття "планово-облікова одиниця" та "планово-обліковий період". Подетальна, покомплектна і позамовна системи оперативного планування. Різновиди подетальної системи планування: складська система, система планування за тактом випуску виробів, планування за нормами технологічних запасів, планування за строками подачі (за випередженнями). Підсистеми покомплектного планування. Особливості оперативно-календарного планування на підприємствах різних типів виробництва.

5.3. Оперативний облік і диспетчерське регулювання.

Сутність оперативного обліку і диспетчерського регулювання. Основні умови для здійснення ефективного диспетчерського регулювання. Зміст і методи оперативного обліку і диспетчерського регулювання залежно від типу виробництва.

Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва

6.1. Завдання та планування матеріально-технічного забезпечення виробництва.

Сутність і зміст матеріально-технічного забезпечення виробництва, його основні завдання. Вихідні дані для планування матеріально-технічного забезпечення виробництва. Послідовність планування матеріально-технічного забезпечення виробництва.

6.2. Планування потреби у матеріальних ресурсах.

Зміст плану матеріально-технічного забезпечення. Необхідність обґрунтування потреби у матеріально-технічних ресурсах, методи розрахунку: прямого розрахунку, динамічних коефіцієнтів, на основі нормативних термінів зносу, на основі формул хімічних реакцій та рецептурного складу. Розрахунок потреби в матеріалах для поповнення незавершеного виробництва. Джерела покриття планової потреби у ресурсах. Матеріальні баланси.

6.3. Планування закупок.

Завдання постачання. Зміст планування постачання. Поняття "оптимальна партія поставки", її розрахунок. Використання табличного методу розрахунку оптимальної партії поставки. Основні методи закупівлі та форми поставок продукції. Критерії вибору форми та методу поставки ресурсів.

6.4. Запаси та їх регулювання.

Сутність запасів. Виробничі запаси та чинники, що впливають на їх розмір. Види запасів (транспортний, підготовчий, технологічний, поточний, страховий). Норма виробничого запасу та її розрахунок. Сутність та основні аспекти управління запасами. Головні риси ефективного управління запасами. Методи регулювання запасів: метод ABC, метод XYZ. Основні системи регулювання запасів. Точка замовлення та три рівні контролю над запасами. Необхідність страхового запасу. Процедура контролю матеріалів.

Тема 7. Забезпечення операційної діяльності виробничою потужністю підприємства

7.1. Види виробничої потужності та чинники її формування.

Поняття "виробнича потужність". Необхідність обґрунтування виробничої програми виробничою потужністю. Види виробничої потужності: теоретична, практична, нормальна. Чинники, які необхідно враховувати під час визначення виробничої потужності. Поняття "вузьких місць" та "провідних підрозділів".

7.2. Показники виробничої потужності.

Фонди часу роботи обладнання: календарний, режимний (номінальний), ефективний. Показник середньорічної потужності. Методики розрахунку виробничої потужності: у загальному вигляді, з урахуванням типу виробництва. Коефіцієнт завантаження устаткування. Показники використання основних виробничих засобів.

7.3. Резерви зростання виробничої потужності.

Екстенсивні та інтенсивні резерви росту виробничої потужності. Резерви поліпшення використання виробничої потужності. Заходи, які необхідно здійснювати для покращення використання виробничої потужності.

Змістовий модуль 2

Розроблення планів розвитку підприємства та оцінювання їх економічної ефективності

Тема 8. Персонал і оплата праці

8.1. Планування персоналу.

Зміст і основні завдання плану з праці. Основні розділи плану з праці та заробітної плати. Поняття "персонал підприємства" та його складові. Категорії персоналу підприємства, які обумовлюють його структуру. Умови ефективного планування кількості та структури кадрів. Чинники впливу на формування персоналу. Методи розрахунку планової кількості персоналу (укрупнений та деталізований для основних й допоміжних робітників). Фонд робочого часу персоналу (календарний, номінальний, ефективний).

8.2. Планування продуктивності праці.

Необхідність і технологія планування продуктивності праці. Методи розрахунку продуктивності праці. Трудомісткість виробництва та її види. Послідовність планування технологічної трудомісткості виробничої програми. Чинники зростання продуктивності праці. Порядок розрахунку приросту планової продуктивності праці для промислового підприємства.

8.3. Планування фонду оплати праці.

Зміст і вихідні дані для планування фонду оплати праці. Методи планування фонду оплати праці (прямого розрахунку, нормативний метод та індексний метод). Розрахунок планових доплат за роботу в нічний, вечірній час, за бригадирство, тяжкі умови праці тощо. Планування середньої заробітної плати та співвідношення зростання продуктивності праці та заробітної плати.

Тема 9. Виробнича інфраструктура

9.1. Роль допоміжного господарства в організації виробничого процесу.

Сутність та значення виробничої інфраструктури підприємства. Складові виробничої інфраструктури. Чинники, що впливають на підвищення ролі виробничої інфраструктури у діяльності підприємства.

Особливості виробничої інфраструктури та недоліки у її розвитку. Функції виробничої інфраструктури.

9.2. Планування забезпечення підприємства технологічним оснащенням.

Поняття "інструментальне господарство". Завдання управління інструментальним господарством. Планування забезпечення інструментом. Методи розрахунку потреби в інструменті (статистичний, за нормами оснащення, за нормами витрати). Системи планування поповнення запасів інструменту.

9.3. Планування ремонтних робіт.

Ремонт і його значення в забезпеченні виробництва. Основні завдання планування ремонтних робіт. Системи ремонту (планово-попереджувальний ремонт, ремонт за результатами технічної діагностики). Планграфік ремонтних робіт. Ремонтний цикл та його структура. Основні показники ремонтного господарства.

9.4. Розроблення планових енергетичних балансів.

Значення енергії та палива для процесу виробництва. Складання планових енергетичних балансів. Робоча та синтезована форми енергобалансів. Вихідні дані для планування виробничої програми енергетичних цехів. Планування діяльності енергоцехів. Методи розрахунку кількості електроенергії на виробничі потреби.

9.5. Планування основних показників транспортного обслуговування.

Транспортне господарство на підприємстві. Основні показники планування діяльності транспортного господарства. Розрахунок потреби у транспортних перевезеннях. Планування роботи транспортних цехів. Показники використання транспортних засобів.

Тема 10. Витрати виробництва

10.1. Класифікація внутрішньовиробничих витрат.

Завдання, які вирішуються в процесі планування витрат. Класифікація внутрішньовиробничих витрат. Складові витрат підприємства. Співвідношення витрат на виробництво та витрат періоду. Склад витрат, що формують собівартість продукції (виробнича собівартість та собівартість реалізованої продукції).

10.2. Планування собівартості продукції.

Сутність та значення калькулювання продукції. Статті калькуляції. Розрахунок планової калькуляції. Методи включення прямих та непрямих

витрат до собівартості продукції. Склад загальновиробничих витрат та їх розподіл. Методи калькулювання (позамовний, попроцесний). Метод загального розподілу витрат. Метод "директ-кост". Система таргет-костингу.

10.3. Складання кошторису витрат на виробництво.

Значення групування витрат за однорідними економічними елементами. Мета складання кошторису. Склад статей кошторису. Послідовність планування витрат на виробництво.

10.4. Особливості оцінювання та обліку витрат результатів технологічного процесу.

Структура результатів технологічного процесу. Особливості комплексного виробництва. Методи розподілу витрат між окремими продуктами в комплексних виробництвах (методи виключення витрат, розподілу витрат та комбінований метод). Особливості оцінювання зворотних відходів. Бракована продукція та втрати від браку. Оплата бракованої продукції.

Тема 11. Фінансове планування і контроль на підприємстві

11.1. Зміст та завдання фінансового плану.

Зміст та основні завдання фінансового планування. Принципи фінансового планування. Оборотні кошти підприємства та їх класифікація. Методи визначення потреби в оборотному капіталі. Планування потреб в основному капіталі та джерел доходу. Зміст фінансового плану. Порядок розроблення фінансового плану. Контроль у фінансовому плануванні. Баланс доходів та витрат підприємства. План грошових надходжень та грошових витрат. Платіжний календар та касовий план. Баланс активів і пасивів підприємства.

11.2. Планування прибутку на підприємстві.

Сутність показника прибутку. Напрями формування прибутку. Валовий, операційний та маржинальний прибуток. Методика розрахунку чистого прибутку підприємства. Методи планування прибутку від продажу товарної продукції. Умови прибутковості підприємств. Сутність аналізу "витрати – виробництво – прибуток". Фінансові показники (рентабельність, платоспроможність, ліквідність).

Тема 12. Планування і контроль оновлення продукції

12.1. Роль і завдання планів оновлення продукції.

Необхідність зміни номенклатури та асортименту продукції підприємства. Продуктові інновації. Етапи процесу виробництва нових виробів.

Стадії підготовки виробництва принципово нового виробу. Етапи планування підготовки виробництва нової продукції. *Вихідні дані* для планування підготовки виробництва нової продукції. Планові нормативи технічної підготовки виробництва: об'ємні та трудові. Методи визначення трудомісткості проектних робіт. Концепція життєвого циклу товару. Зв'язок процесу оновлення продукції з концепцією життєвого циклу товару. Завдання процесу розроблення та контролю за впровадженням нової продукції на підприємстві. Використання різних моделей для розроблення базових стратегій на різних етапах життєвого циклу. Процес планування освоєння нової продукції або послуг.

12.2. Планування витрат на підготовку виробництва нової продукції.

Розрахунок капітальних витрат: загальна (абсолютна) і порівняльна ефективність вкладень. Методичні підходи до оцінювання доцільності інвестицій. Технологічна собівартість, її елементи. Склад капітальних вкладень, що враховуються під час визначення річного економічного ефекту і вибору варіанта технологічного процесу. Параметричні методи розрахунку собівартості продукції. Методи укрупненого оцінювання витрат залежно від типу виробництва. Шляхи зниження собівартості у процесі освоєння виробництва нової продукції.

Тема 13. Організаційно-технічний розвиток

13.1. Завдання, принципи та зміст плану організаційно-технічного розвитку підприємства (ОТРП).

Науково-технічний та організаційний прогрес. Техніко-економічний рівень виробництва та його складові. Основні принципи та завдання плану організаційно-технічного розвитку підприємства. Показники, що використовуються для характеристики технічного рівня підприємства. Форми технічного розвитку як об'єкта управління. Основні розділи плану ОТРП. Вихідні дані для розроблення плану організаційно-технічного розвитку.

13.2. Порядок розроблення плану організаційно-технічного розвитку підприємства.

Етапи розроблення плану організаційно-технічного розвитку підприємства. Розрахунок економічного ефекту від упровадження заходів

щодо організаційно-технічного розвитку підприємства на основі зниження собівартості, підвищення продуктивності праці, зміни рівня рентабельності виробництва, фондівіддачі тощо. Джерела економічного ефекту в результаті організаційно-технічних заходів.

Тема 14. Бізнес-планування

14.1. Сутність та призначення бізнес-планування.

Особливості ділового планування в сучасних умовах. Цілі та функціональна спрямованість бізнес-планування. Відмінності бізнес-планування від інших видів планування. Сутність бізнес-плану. Базова інформація для складання бізнес-плану. Цілі розроблення бізнес-плану та його ролі.

14.2. Зміст бізнес-плану та основні етапи його складання.

Основні розділи бізнес-плану та їх зміст. Послідовність розроблення бізнес-плану. Основні етапи бізнес-планування. Значення презентації бізнес-плану, її форми. Вимоги щодо оформлення бізнес-плану. Реалізація бізнес-плану підприємства.

4. Структура навчальної дисципліни

Із самого початку вивчення навчальної дисципліни кожен студент має бути ознайомлений як із робочою програмою навчальної дисципліни і формами організації навчання, так і із структурою, змістом та обсягом кожного з її навчальних модулів, а також з усіма видами контролю та методикою оцінювання сформованих професійних компетентностей.

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного і ґрунтовного опрацювання навчальних модулів. Навчальний модуль – це окремий, відносно самостійний блок дисципліни, який логічно пов'язує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками.

Структура залікового кредиту дисципліни "Планування і контроль на підприємстві" складається з двох змістових модулів (табл. 4.1).

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					у тому числі					
		лекційні	практичні	проведення підсумкового контролю	само-стійна робота		усього	лекційні	практичні	проведення підсумкового контролю	само-стійна робота	
				виконання ІНЗ	підготовка до занять					виконання ІНЗ	підготовка до занять	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1												
Планування виробничої програми підприємства та розроблення планів її ресурсного забезпечення з урахуванням методології планування												
Тема 1. Сутність планування і особливості його здійснення на підприємстві	12	2	4	–	–	6	14	1	1	–	–	12
Тема 2. Система планів підприємства	10	2	2	–	–	6	14	1	1	–	–	12
Тема 3. Маркетингові дослідження, планування збуту і контролю продукції	12	2	4	–	1	5	19	2	2	–	1	14
Тема 4. Виробництво продукції	10	2	2	–	1	5	17	1	1	–	1	14
Тема 5. Оперативно-календарне планування і контроль	12	2	4	–	1	5	15	1	1	–	1	12
Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва	22	4	6	–	2	10	28	3	3	–	2	20
Тема 7. Забезпечення операційної діяльності виробничою потужністю	10	2	2	–	1	5	15	1	1	–	1	12
Разом за змістовим модулем 1	88	16	24	–	6	42	122	10	10	–	6	96

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 2 Розроблення планів розвитку підприємства та оцінювання їх економічної ефективності												
Тема 8. Персонал і оплата праці	12	2	4	–	2	4	16	1	1	–	2	12
Тема 9. Виробнича інфраструктура	25	4	6	–	4	11	22	2	2	–	4	14
Тема 10. Витрати виробництва	26	4	6	–	4	12	28	2	2	–	4	20
Тема 11. Фінансове планування і контроль на підприємстві	12	2	2	–	2	6	17	2	1	–	2	12
Тема 12. Планування і контроль оновлення продукції	14	2	4	–	–	8	14	1	1	–	–	12
Тема 13. Організаційно-технічний розвиток підприємства	12	2	2	–	–	8	14	1	1	–	–	12
Тема 14. Бізнес-планування	12	2	2	–	–	8	19	1	2	–	–	16
Разом за змістовим модулем 2	113	18	26	–	12	57	130	10	10	–	12	98
<i>Підготовка до екзамену</i>	11	–	–	–	–	11	11	–	–	–	–	11
<i>Передекзаменаційні консультації</i>	2	–	–	2	–	–	2	–	–	2	–	–
<i>Екзамен</i>	2	–	–	2	–	–	2	–	–	2	–	–
Усього годин за модулями	216	34	50	4	18	110	252	20	20	4	18	194

5. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – це форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань (табл. 5.1), їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо.

Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни.

Плани семінарських занять

Тема	Програмні питання	Кількість годин	Література
Змістовий модуль 1			
Планування виробничої програми підприємства та розроблення планів її ресурсного забезпечення з урахуванням методології планування			
Тема 1. Сутність планування і особливості його здійснення на підприємстві	<i>Тема семінарського заняття "Сутність планування як сфери людської діяльності":</i> 1. Сутність і особливості системи планування і контролю на підприємстві. 2. Система показників та методи їх розрахунків. 3. Інформаційна база планування. 4. Нормативна база планування. 5. Забезпечення процесу розроблення планів	2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6; 9 – 12; 16]
Змістовий модуль 2			
Розроблення планів розвитку підприємства та оцінювання їх економічної ефективності			
Тема 9. Виробнича інфраструктура	<i>Тема семінарського заняття "Особливості функціонування та планування підрозділів виробничої інфраструктури":</i> 1. Виробнича інфраструктура підприємства: сутність та особливості. 2. Планування забезпечення інструментом. 3. Планування ремонтних робіт: завдання та системи ремонту. 4. Планування енергозабезпечення підприємства. 5. Планування роботи транспортних цехів	2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [6; 9 – 13]
Усього годин		4	

6. Плани практичних занять

Практичне заняття – це форма навчального заняття, за якої викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань. Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для виконання їх на занятті. Воно включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку загальної

проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, виконання завдань із їх обговоренням, виконання контрольних завдань, їх перевірку й оцінювання (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

Перелік тем практичних занять

Тема	Теми практичних занять	Кількість годин	Література
1	2	3	4
Змістовий модуль 1			
Планування виробничої програми підприємства та розроблення планів її ресурсного забезпечення з урахуванням методології планування			
Тема 1. Сутність планування і особливості його здійснення на підприємстві	Завдання 1. Планування та обґрунтування ціни підприємства (методи екстраполяції та інтерполяції)	2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6; 9 – 12; 16]
Тема 2. Система планів підприємства	Завдання 2. Прогнозування обсягів реалізації підприємства (методи тренду)	2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6; 9 – 12; 16]
Тема 3. Маркетингові дослідження, планування збуту і контролю продукції	Завдання 3. Маркетингові дослідження та збут продукції.	2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
	Завдання 4. Формування плану реалізації продукції підприємства (комплексне завдання)	2	
Тема 4. Виробництво продукції	Завдання 5. Вирішення практичних завдань на визначення виробничої програми підприємства	2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
Тема 5. Оперативно-календарне планування і контроль	Завдання 6. Вирішення практичних завдань із розроблення оперативно-календарних планів підприємства.	2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
	Завдання 7. Побудова графіків постачання сировини на підприємстві (комплексне завдання)	2	
Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва	Завдання 8. Вирішення практичних завдань щодо формування плану матеріально-технічного забезпечення підприємства.	2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
	Завдання 9. Планування матеріально-технічного забезпечення (комплексне завдання).	3	
	Виконання тематичної контрольної роботи за темою: "Розрахунок виробничої програми та її ресурсного забезпечення"	1	

1	2	3	4
Тема 7. Забезпечення операційної діяльності виробничою потужністю підприємства	<i>Колоквіум</i> за змістовим модулем 1 "Планування виробничої програми підприємства та розроблення планів її ресурсного забезпечення з урахуванням методології планування". Завдання 10. Вирішення практичних завдань щодо розрахунку виробничої потужності підприємства	2 2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 14; 20]
Змістовий модуль 2 Розроблення планів розвитку підприємства та оцінювання їх економічної ефективності			
Тема 8. Персонал і оплата праці	Завдання 11. Вирішення практичних завдань щодо розрахунку трудових показників підприємства. Планування кількості персоналу та фонду оплати праці (комплексне завдання)	2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
Тема 9. Виробнича інфраструктура	Завдання 12. Формування виробничої інфраструктури підприємства (комплексне завдання)	4	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [6; 9 – 12]
Тема 10. Витрати виробництва	Завдання 13. Вирішення практичних завдань щодо визначення витрат підприємства. Завдання 14. Калькулювання виробничої собівартості продукції підприємства (комплексне завдання)	2 4	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
Тема 11. Фінансове планування і контроль на підприємстві	Завдання 15. Планування результатів операційної діяльності підприємства (комплексне завдання)	2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
Тема 12. Планування і контроль оновлення продукції	Завдання 16. Планування фінансових показників діяльності підприємства (комплексне завдання)	4	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
Тема 13. Організаційно-технічний розвиток	<i>Колоквіум</i> за змістовим модулем 1 "Розроблення планів розвитку підприємства та оцінювання їх економічної ефективності"	2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4 – 6; 9 – 12; 18 – 20; 25]
Тема 14. Бізнес-планування	Завдання 17. Формування резюме бізнес-плану розвитку підприємства (за комплексним завданням) та його презентація	2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 9; 10 – 14]
Разом годин за змістовими модулями		46	

6.1. Приклади типових практичних завдань за темами

Змістовий модуль 1

Планування виробничої програми підприємства та розроблення планів її ресурсного забезпечення з урахуванням методології планування

Тема 4. Виробництво продукції

Рівень 1. Розрахувати плановий обсяг збуту продукції та величину прибутку за такими даними: обсяг товарної продукції на плановий період складе 95 млн грн, залишки нереалізованої продукції на початок планового періоду – 7,1 млн грн, на кінець планового періоду – 6,2 млн грн, витрати на 1 грн товарної продукції – 0,82 грн.

Рівень 2. Відповідно до укладених договорів підприємство в плановому періоді повинне відвантажити споживачам 10 тис. виробів А, направити в роздрібну торгівлю 2 тис. цих виробів і створити 5-ти добовий запас готової продукції до кінця року. Неминучі витрати від браку – 0,5 %.

Розрахувати план виробництва виробів А на плановий рік, у тому числі в поквартальному розрізі. Кількість календарних днів – 365. Кількість робочих днів – 254: у I кварталі – 61, у II кварталі – 60, у III кварталі – 67, у IV кварталі – 66. Запаси готової продукції розраховуються в календарних днях, розподіл виробничої програми здійснюється пропорційно кількості робочих днів.

Рівень 3. План продажів продукції (обсяг поставок) у натуральному вираженні і запаси готової продукції в натуральному вираженні наведено в табл. 6.2.

Таблиця 6.2

Вихідні дані

Вироби	Обсяг продажів, од.	Ціна од. виробу без ПДВ, грн	Запаси готової продукції на початок періоду, од.	Середній термін зберігання виробу на складі, дні	Тривалість виробничого циклу, дні	Коефіцієнт готовності продукції	Запас незавершеного виробництва на початок періоду, од.
Виріб А	12 070	240	1008	7	5	0,5	270
Виріб Б	5 020	300	243	4	10	0,5	272
Виріб В	8 100	200	550	5	8	0,5	374
Всього	25 190						

За даними табл. 6.2 розрахувати:
 величину запасів готової продукції і запаси незавершеного виробництва на кінець планового періоду;
 виробничу програму в натуральному і вартісному вираженні;
 виручку від реалізації без ПДВ, суму податку на додану вартість (ставка ПДВ = 20 %), виручку від реалізації з урахуванням ПДВ;
 величину запасів незавершеного виробництва на кінець планового періоду;
 валову продукцію в плановому періоді.

Змістовий модуль 2

Розроблення планів розвитку підприємства та оцінювання їх економічної ефективності

Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва

Рівень 1. У звітному періоді рентабельність операційної діяльності склала 28 %, а сума прибутку – 289 617 грн. Адміністративні витрати у загальній сумі операційних витрат склали 12 %, а витрати на збут – 4 %.

Визначити собівартість реалізованої продукції.

Рівень 2. Результати діяльності підприємства за поточний рік характеризуються показниками, наведеними у табл. 6.3.

Таблиця 6.3

Показники діяльності підприємства

Показники	Одиниці виміру	Значення
Виручка від реалізації	Тис. грн	6 000
Змінні витрати	Тис. грн	4 500
Покриття витрат	Тис. грн	1 500
Частка покриття витрат		0,25
Чинник ціни		1,333
Постійні витрати	Тис. грн	850
Точка беззбитковості	Тис. грн	3 400

Визначити необхідні значення показників наступного року:
 досягти тієї ж величини покриття;
 за умови збереження витрат на тому ж рівні;
 за умови зниження частки покриття витрат до 0,21.

Рівень 3. На підприємстві розраховують, що можливості збуту одного з товарів, що буде реалізовуватися наступного року, будуть такими (табл. 6.4).

Таблиця 6.4

Вихідні дані

Ціна реалізації, грн	200	190	180	170	160	150	140
Обсяг реалізації, тис. шт.	10	15	21	39	55	60	62

Змінні витрати (пропорційні) заплановані у розмірі 70 грн на од.

1. Розрахувати найбільш вигідну для підприємства ціну реалізації. Розрахувати річну величину покриття підприємства за даним товаром за умови знайденої ціни реалізації.

На підприємстві є інформація, що даний товар реалізується двом групам покупців (А і Б), тому вирішено проаналізувати, чи окупиться проведення цінової дискримінації. Вважається, що всі інші умови для її здійснення є. Передбачається, що наступного року збут товару двом групам покупців розподілиться таким чином (табл. 6.5).

Таблиця 6.5

Вихідні дані

Ціна, грн	200	190	180	170	160	150	140
Група А: обсяг реалізації, тис. шт.	10	14	16	17	18	18	18
Група Б: обсяг реалізації, тис. шт.	0	1	5	22	37	42	44

2. За допомогою методу зіставлення граничних показників визначити, чи вигідне проведення цінової дискримінації. У разі позитивної відповіді визначити, яку ціну підприємство повинне встановити для кожної групи покупців. Розрахувати загальну величину покриття за даним товаром за умови знайденого показника обсягу реалізації.

7. Самостійна робота

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Мета СРС – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студентів денної форми навчання, визначається навчальним планом і становить 64 % (84 години) від загального обсягу навчального часу на вивчення дисципліни (180 годин). У ході самостійної роботи студент має перетворитися на активного учасника навчального процесу, навчитися свідомо ставитися до оволодіння теоретичними і практичними знаннями, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, нести індивідуальну відповідальність за якість власної професійної підготовки.

СРС включає: опрацювання лекційного матеріалу; опрацювання та вивчення рекомендованої літератури, основних термінів та понять за темами дисципліни; підготовку до практичних, семінарських занять; підготовку до виступу на семінарських заняттях; поглиблене опрацювання окремих лекційних тем або питань; виконання індивідуальних завдань (вирішення розрахункових індивідуальних та комплексних завдань) за вивченою темою; написання есе за заданою проблематикою; пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою проблематикою дисципліни; аналітичний розгляд наукової публікації; контрольну перевірку студентами особистих знань за запитаннями для самодіагностики; підготовку до контрольних робіт та інших форм поточного контролю; підготовку до модульного контролю (колоквіуму); систематизацію вивченого матеріалу з метою підготовки до семестрового екзамену.

Необхідним елементом успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни є самостійна робота студентів із вітчизняною та закордонною спеціальною економічною літературою, нормативними актами з питань державного регулювання економіки, статистичними матеріалами. Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для засвоєння теоретичних знань із навчальної дисципліни, наведені в табл. 7.1.

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Кількість годин	Форми контролю СРС	Література
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1				
Планування виробничої програми підприємства та розроблення планів її ресурсного забезпечення з урахуванням методології планування				
Тема 1. Сутність планування і особливості його здійснення на підприємстві	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання самостійного практичного завдання щодо прогнозування збуту продукції підприємства за собою <i>MS Excel</i>	6	Активна участь у дискусії. Захист результатів виконання завдань	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6; 9 – 12; 16]
Тема 2. Система планів підприємства	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Самостійне вивчення окремих питань теми "Система планів підприємства" (підготовка конспекту лекцій)	6	Експрес-опитування	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6; 9 – 12; 16]
Тема 3. Маркетингові дослідження, планування збуту і контролю продукції	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання самостійного практичного завдання щодо розроблення прогнозу збуту продукції з урахуванням умов зовнішнього середовища	6	Перевірка СРС	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
Тема 4. Виробництво продукції	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Вирішення самостійних практичних завдань щодо визначення виробничої програми підприємства	6	Захист результатів виконання завдань	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
Тема 5. Оперативно-календарне планування і контроль	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Самостійне вивчення окремих питань теми "Оперативно-календарне планування" (підготовка конспекту лекцій)	6	Експрес-опитування	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]

Продовження табл. 7.1

1	2	3	4	5
Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Вирішення самостійних практичних завдань щодо формування ресурсного забезпечення виробничої програми підприємства	12	Перевірка СРС. Захист результатів виконання завдань	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
Тема 7. Забезпечення операційної діяльності виробничою потужністю	Підготовка до колоквиуму: вивчення лекційного матеріалу та виконання практичних завдань	6	Колоквиум за змістовим модулем 1	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 14; 20]
Усього за змістовим модулем 1		48		
Змістовий модуль 2 Розроблення планів розвитку підприємства та оцінювання їх економічної ефективності				
Тема 8. Персонал і оплата праці	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання есе за обраною темою	6	Перевірка есе	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
Тема 9. Виробнича інфраструктура	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Самостійне вивчення окремих питань теми "Виробнича інфраструктура" (підготовка конспекту лекцій)	15	Активна участь у дискусії. Експрес-опитування	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [6; 9 – 12]
Тема 10. Витрати виробництва	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Вирішення самостійних практичних завдань щодо калькулювання витрат підприємства. Калькулювання виробничої собівартості продукції підприємства (комплексне завдання)	16	Захист результатів виконання завдань	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
Тема 11. Фінансове планування і контроль на підприємстві	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання самостійних практичних завдань щодо фінансового планування діяльності підприємства	8	Перевірка СРС	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]

1	2	3	4	5
Тема 12. Планування і контроль оновлення продукції	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання самостійних практичних завдань щодо фінансового планування діяльності підприємства	8	Захист результатів виконання завдань	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6 – 12]
Тема 13. Організаційно-технічний розвиток підприємства	Підготовка до колоквиуму: вивчення лекційного матеріалу та виконання практичних завдань	8	Колоквиум за змістовим модулем 2	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4 – 6; 9 – 12; 18 – 20; 25]
Тема 14. Бізнес-планування	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка презентації	8	Презентація	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 9; 10 – 14]
Усього за змістовим модулем 2		69		
<i>Підготовка до екзамену</i>		11	–	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [4; 6; 9 – 12]
Усього за модулями		128		

7.1. Індивідуальне навчальне завдання

Індивідуальне навчальне завдання (ІНЗ) студента є вибіркоким видом позааудиторної самостійної роботи студента та має навчально-дослідницький характер, виконується у процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни і завершується разом зі складанням підсумкового екзамену з даної навчальної дисципліни. Виконання ІНЗ є одним із важливих засобів підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів, які здатні застосовувати на практиці теоретичні знання, вміння та навички з даної навчальної дисципліни.

Підготовка ІНЗ передбачає систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань із дисципліни та застосування їх у процесі вирішення конкретних економічних ситуацій, розвиток навичок самостійної роботи й оволодіння методикою дослідження та експерименту, пов'язаних із темою ІНЗ.

ІНЗ передбачає наявність таких елементів наукового дослідження: практичної значущості, комплексного системного підходу до вирішення

завдань дослідження, теоретичного використання передової сучасної методології та наукових розробок, наявність елементів творчості, вміння застосовувати сучасні технології.

Практична значущість ІНЗ полягає в обґрунтуванні реальності її результатів для потреб практики.

Реальною вважається робота, яка виконана відповідно до наявних проблем підприємства, на основі його реальних даних за кілька років і результати якої повністю або частково можуть бути впроваджені в практику діяльності підприємства.

Комплексний системний підхід до розкриття теми роботи полягає в тому, що предмет дослідження розглядається з різних точок зору – з позицій теоретичної бази і практичних напрацювань, умов його реалізації на підприємстві, аналізу, обґрунтування шляхів удосконалення тощо – в тісному взаємозв'язку та єдиній логіці викладу.

Застосування сучасної методології полягає в тому, що в процесі виконання аналізу стратегічних позицій підприємства й обґрунтування шляхів удосконалення окремих аспектів предмета та об'єкта дослідження студент повинен використовувати відомості про новітні досягнення в техніці і технологіях дослідження, застосовувати різноманітні методи й засоби діагностичних досліджень, підходи до визначення та обґрунтування вибору критеріїв і показників експрес-діагностування виробничо-економічної системи або її елементів.

У процесі виконання ІНЗ, разом із теоретичними знаннями і практичними навичками за фахом, студент повинен продемонструвати здатність до науково-дослідної роботи та вміння творчо мислити.

Тема ІНЗ: *"Розроблення загального плану поточної діяльності підприємства"*.

Мета ІНЗ – це формування практичних навичок та вміння їх застосовувати в процесі вирішення поставленого завдання, практичних навичок та вміння їх застосовувати в процесі розроблення загального плану підприємства, який містить:

план виробництва і реалізації продукції;

план поставок матеріально-технічних ресурсів;

план із праці та заробітної плати;

план витрат підприємства;

план основних техніко-економічних показників діяльності підприємства.

Об'єктом ІНЗ є процеси господарської діяльності підприємства відповідно до обраної студентом бази практики.

Предмет ІНЗ – це сукупність теоретико-методичних підходів до формування поточного плану підприємства.

Індивідуальне навчальне завдання виконується студентом самостійно за консультування з викладачем протягом вивчення дисципліни відповідно до графіка навчального процесу.

Індивідуальне навчальне завдання видається викладачем на початку семестру, протягом якого вивчається дисципліна. Студент має надати ІНЗ для перевірки наприкінці семестру, але не пізніше терміну проведення підсумкового модульного контролю. Бали за виконання ІНЗ враховуються під час виставлення загальної оцінки з дисципліни.

Вимоги до оформлення. Формат аркуша – А4. Поля: ліве – 30 мм; праве, верхнє та нижнє – 20 мм. Шрифт Arial, розмір шрифту для основного тексту – кг 14. Міжрядковий інтервал – множник 1,3. Не дозволяються виділення в тексті курсивом та підкреслення.

Обсяг ІНЗ повинен становити у друкованому варіанті 30 – 40 сторінок з урахуванням Робочого зошиту, який пропонується студентам для виконання ІНЗ.

Кожен розділ розпочинають з нової сторінки. Назви розділів оформляються великими літерами по центру сторінки. Сторінки нумеруються у правому верхньому куті. На титульному аркуші номер сторінки не ставиться.

Вимоги до змісту. Індивідуальне науково-дослідне завдання повинне складатися з таких елементів, як:

- титульна сторінка;
- зміст;
- вступ (1,5 сторінки);
- основна частина (27 – 37 сторінок);
- висновок (1,5 сторінки);
- список використаної літератури;
- додатки (за необхідності).

Вступ повинен відображати такі елементи: актуальність теми, проблемне поле теми, мету дослідження, об'єкт, предмет, завдання, базу та методи дослідження.

В **основній частині роботи** студенти повинні розробити загальний план поточної діяльності підприємства, який містить:

- план виробництва та реалізації продукції;

план поставок матеріально-технічних ресурсів;
план із праці та заробітної плати;
план витрат підприємства;
план основних техніко-економічних показників.

Висновки повинні містити обґрунтовані та змістовні практичні рекомендації щодо досягнення мети роботи, можливо, перелік пропозицій і рекомендацій та практичні результати, одержані в ІНЗ.

Список використаної літератури слід розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Бібліографічний опис джерел складають відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Бібліографічний запис, бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання".

Додатки можуть бути включені за необхідності. У разі наявності кількох додатків оформляється окрема сторінка "ДОДАТКИ", номер якої є останнім, що включається до обсягу ІНЗ. Кожен додаток починають із нової сторінки. Відповідно до вимог, додаток називають у такий спосіб: "Додаток А", "Додаток Б" і т. д. за алфавітом, за винятком букв Г, Г', Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, при цьому написи "Додаток...", "Продовження додатка..." та "Закінчення додатка..." пишуться малими літерами з першої великої і вирівнюються по правому краю сторінки. Допускається розподіл додатків на розділи типу "Додаток А.3". Ілюстрації, таблиці, формули нумерують відповідно до назви додатка, наприклад "рис. А.3".

7.2. Контрольні запитання для самодіагностики

Тема 1. Сутність планування і особливості його здійснення на підприємстві

1. Розкрийте сутність і завдання планування.
2. Поясніть місце планування в управлінні підприємством.
3. Назвіть основні принципи планування.
4. Назвіть методи планування та розкрийте систему показників.
5. Які використовуються методи та інструменти для виконання планових розрахунків?
6. У чому полягає технологія планування?
7. Розкрийте необхідність формування інформаційної бази планування.
8. Що включає нормативна база планування?
9. Розкрийте методи розроблення норм і нормативів.

Тема 2. Система планів підприємства

1. Розкрийте особливості основних видів часової орієнтації планування згідно з класифікацією Р. Акоффа.
2. У чому полягає сутність системи планування? Назвіть її ознаки.
3. Назвіть характерні ознаки систем планування.
4. Розкрийте основні системи планування на підприємстві.
5. Назвіть передумови, які необхідні для ефективної діяльності системи планування на підприємстві.
6. У чому полягають основні функції планового підрозділу.
7. Розкрийте сутність централізованої та децентралізованої системи планування.
8. Назвіть основні схеми планування, їх переваги та недоліки.
9. Які чинники впливають на вибір схеми планування?

Тема 3. Маркетингові дослідження, планування збуту і контролю продукції

1. У чому полягає значення плану збуту для підприємства?
2. Які дані необхідно враховувати у процесі планування збуту продукції?
3. Поясніть необхідність проведення маркетингових досліджень у ході обґрунтування плану збуту продукції.
4. Назвіть основні напрями маркетингових досліджень.
5. Розкрийте особливості збуту продукції промислового значення та товарів широкого вжитку.
6. Назвіть чинники, що впливають на збут продукції.
7. Розкрийте зв'язок обсягу реалізації продукції з загальним попитом на неї.
8. Назвіть основні та додаткові параметри впливу на збут.
9. Розкрийте роль комунікаційної політики у здійсненні планів збуту.
10. Назвіть етапи планування реклами.
11. Які методи використовуються для розрахунку рекламного бюджету?
12. Назвіть методи визначення обсягів продажу продукції.
13. Дайте визначення реалізованої та нереалізованої продукції.

Тема 4. Виробництво продукції

1. Розкрийте зміст виробничої програми.
2. Назвіть основні тактики, які використовуються для планування обсягів виробництва.

3. Які вихідні дані необхідні для розроблення виробничої програми?
4. Назвіть етапи планування виробничої програми та вимоги, що ставляться до неї.
5. Розкрийте сутність поняття оптимальної виробничої програми та необхідність її оптимізації.
6. Назвіть показники плану виробництва і реалізації продукції.
7. Які методи використовуються для визначення запасів готової продукції в натуральному вираженні?
8. У чому полягає сутність незавершеного виробництва? Назвіть його складові.
9. Поясніть методи розрахунку обсягів незавершеного виробництва в натуральному та вартісному вираженні.

Тема 5. Оперативно-календарне планування і контроль

1. Розкрийте сутність та основні завдання оперативно-календарного планування.
2. Назвіть етапи планування виконання виробничої програми.
3. У чому полягає сутність міжцехового і внутрішньоцехового оперативно-календарного планування?
4. Розкрийте особливості календарного планування, диспетчерського регулювання та контролю.
5. У чому полягають сутність та основні характеристики системи оперативного планування?
6. Розкрийте сутність та особливості подетальної, покомплектної та позамовної систем оперативного планування.
7. Назвіть різновиди подетальної системи планування.
8. У чому полягають особливості оперативно-календарного планування на підприємствах різних типів виробництва?
9. Розкрийте сутність оперативного обліку та диспетчерського регулювання.
10. Назвіть основні умови для здійснення ефективного диспетчерського регулювання.
11. Розкрийте зміст і методи оперативного обліку і диспетчерського регулювання залежно від типу виробництва.

Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва

1. Розкрийте завдання та зміст плану матеріально-технічного забезпечення.

2. Які вихідні дані необхідні для планування матеріально-технічного забезпечення виробництва?

3. Яка послідовність планування матеріально-технічного забезпечення виробництва?

4. Назвіть методи розрахунку потреб у матеріальних ресурсах.

5. Назвіть джерела покриття планової потреби у ресурсах.

6. Розкрийте сутність матеріальних балансів, їх види.

7. У чому полягає сутність оптимальної партії поставки?

8. Поясніть методи розрахунку оптимальної партії поставки.

9. Розкрийте основні методи закупівлі та форми поставок продукції.

10. Назвіть критерії вибору форми та методу поставки ресурсів.

11. У чому полягає сутність виробничих запасів?

12. Які чинники впливають на розмір виробничих запасів?

13. Назвіть види виробничих запасів.

14. Розкрийте сутність та основні аспекти управління запасами.

15. Які методи використовуються для регулювання запасів?

16. Назвіть основні системи регулювання запасів.

17. Розкрийте сутність точки замовлення та назвіть рівні контролю над запасами.

Тема 7. Забезпечення операційної діяльності виробничою потужністю

1. Поясніть необхідність обґрунтування виробничої програми виробничою потужністю.

2. Назвіть види виробничої потужності та поясніть їх сутність.

3. Які чинники необхідно враховувати під час визначення виробничої потужності?

4. Назвіть фонди часу роботи обладнання та поясніть їх розрахунок.

5. Розкрийте особливості розрахунку виробничої потужності для різних типів виробництва.

6. Що показує коефіцієнт завантаження устаткування?

7. Які показники вживаються для оцінювання ефективності використання основних виробничих засобів?

8. Які існують резерви росту виробничої потужності?

9. У чому полягають екстенсивні резерви росту виробничої потужності?

10. У чому полягають інтенсивні резерви росту виробничої потужності?
11. Поясніть резерви поліпшення використання виробничої потужності.

Тема 8. Персонал і оплата праці

1. Розкрийте завдання і зміст плану з праці та заробітної плати.
2. Дайте визначення поняття "персонал підприємства" та назвіть його складові.
3. Назвіть категорії персоналу підприємства, які обумовлюють його структуру.
4. Розкрийте умови ефективного планування кількості та структури кадрів.
5. Поясніть чинники впливу на формування персоналу.
6. Розкрийте методи планування кількості основних та допоміжних робітників.
7. Назвіть фонди часу роботи персоналу та поясніть їх розрахунок.
8. Розкрийте методи розрахунку продуктивності праці.
9. У чому полягає сутність трудомісткості виробництва, назвіть її види.
10. Розкрийте послідовність планування технологічної трудомісткості виробничої програми.
11. Поясніть чинники зростання продуктивності праці.
12. Розкрийте порядок розрахунку приросту планової продуктивності праці для промислового підприємства.
13. Які методи використовуються у процесі планування фонду оплати праці?
14. Яким чином розраховуються планові доплати за роботу в нічний, вечірній час, за бригадирство, тяжкі умови праці тощо?

Тема 9. Виробнича інфраструктура

1. Розкрийте роль допоміжного господарства в організації виробничого процесу.
2. Дайте визначення виробничої інфраструктури та назвіть її складові.
3. Поясніть особливості виробничої інфраструктури та недоліки у її розвитку.
4. Розкрийте особливості планування забезпечення підприємства технологічним оснащенням.

5. Поясніть сутність ремонту та його значення в забезпеченні виробництва продукції.
6. Назвіть системи ремонту, поясніть їх особливості.
7. Поясніть побудову плану-графіка ремонтних робіт.
8. Що таке ремонтний цикл?
9. Назвіть основні показники ремонтного господарства.
10. Розкрийте особливості складання планових енергетичних балансів.
11. Які форми енергобалансів існують?
12. Розкрийте методи розрахунку кількості електроенергії на виробничі потреби.
13. У чому полягають особливості планування основних техніко-економічних показників транспортного господарства?
14. Які основні показники використовуються у плануванні діяльності транспортного господарства?
15. Поясніть розрахунок потреби у транспортних перевезеннях.
16. Назвіть показники використання транспортних засобів.

Тема 10. Витрати виробництва

1. Поясніть класифікацію внутрішньовиробничих витрат.
2. Назвіть складові витрат підприємства.
3. Поясніть співвідношення витрат на виробництво та витрат періоду.
4. Розкрийте сутність та значення калькулювання продукції.
5. Назвіть статті калькуляції.
6. Які методи використовуються для включення прямих та непрямих витрат до собівартості продукції?
7. Що включають загальновиробничі витрати?
8. Яким чином розподіляються загальновиробничі витрати?
9. Назвіть методи калькулювання та розкрийте їх особливості.
10. У чому полягають особливості методу "директ-кост"?
11. Розкрийте особливості системи таргет-костингу.
12. У чому полягає значення групування витрат за однорідними економічними елементами?
13. Назвіть склад статей кошторису.
14. Поясніть послідовність планування витрат на виробництво.
15. Розкрийте структуру результатів технологічного процесу.
16. У чому полягають особливості комплексного виробництва?
17. Розкрийте методи розподілу витрат між окремими продуктами в комплексних виробництвах.

18. У чому полягають особливості оцінювання зворотних відходів?
19. Поясніть сутність бракованої продукції.
20. Що включають втрати від браку?
21. Як здійснюється оплата бракованої продукції?

Тема 11. Фінансове планування і контроль на підприємстві

1. Розкрийте зміст та основні завдання фінансового планування.
2. Поясніть принципи фінансового планування.
3. Дайте визначення оборотних коштів підприємства та поясніть їх класифікацію.
4. Розкрийте методи визначення потреби в оборотному капіталі.
5. Поясніть особливості планування потреб в основному капіталі та джерелах доходу.
6. Які розділи включає фінансовий план підприємства? Поясніть їх особливості.
7. Поясніть порядок розроблення фінансового плану.
8. Розкрийте сутність показника прибутку.
9. Поясніть напрями формування прибутку.
10. Як розраховуються валовий, операційний та маржинальний прибуток?
11. Розкрийте методику розрахунку чистого прибутку підприємства.
12. Які методи використовуються для планування прибутку від продажу товарної продукції?
13. Поясніть умови прибутковості підприємств.
14. Розкрийте сутність аналізу "витрати – виробництво – прибуток".
15. Поясніть розрахунок фінансових показників підприємства.

Тема 12. Планування і контроль оновлення продукції

1. Обґрунтуйте необхідність зміни номенклатури та асортименту продукції підприємства.
2. Розкрийте сутність продуктивних інновацій та етапи процесу виробництва нових виробів.
3. Назвіть стадії підготовки виробництва принципово нового виробу.
4. Які методи використовуються для визначення трудомісткості проектних робіт?
5. У чому полягає сутність концепції життєвого циклу товару?
6. Розкрийте зв'язок процесу оновлення продукції з концепцією життєвого циклу товару.

7. Поясніть розрахунок капітальних витрат.
8. Розкрийте методичні підходи до оцінювання доцільності інвестицій.
9. Дайте визначення технологічної собівартості. Які елементи її формують?
10. Розкрийте шляхи зниження собівартості у процесі освоєння виробництва нової продукції.

Тема 13. Організаційно-технічний розвиток

1. Дайте визначення науково-технічного та організаційного прогресу.
2. Поясніть сутність техніко-економічного рівня виробництва та назвіть його складові.
3. Розкрийте основні принципи та завдання плану організаційно-технічного розвитку підприємства.
4. У чому полягають чинники технічного рівня підприємства?
5. Назвіть показники, які використовуються для характеристики технічного рівня підприємства.
6. Які форми технічного розвитку виокремлюють як об'єкт управління?
7. Назвіть основні розділи плану організаційно-технічного розвитку підприємства.
8. Які вихідні дані необхідні для розроблення плану організаційно-технічного розвитку?
9. Поясніть етапи розроблення плану організаційно-технічного розвитку підприємства.
10. Розкрийте джерела виникнення економічного ефекту від упровадження заходів щодо організаційно-технічного розвитку підприємства.
11. Поясніть розрахунок економічного ефекту від упровадження заходів щодо організаційно-технічного розвитку підприємства.

Тема 14. Бізнес-планування

1. Розкрийте особливості ділового планування в сучасних умовах.
2. У чому полягають цілі та функціональна спрямованість бізнес-планування?
3. Поясніть відмінності бізнес-планування від інших видів планування.

4. Яка базова інформація необхідна для складання бізнес-плану.
5. У чому полягають цілі розроблення бізнес-плану?
6. Назвіть основні розділи бізнес-плану та поясніть їх зміст.
7. Поясніть етапи складання бізнес-плану.
8. Які вимоги висуваються до оформлення бізнес-плану?
9. Поясніть значення презентації бізнес-плану, назвіть її форми.
10. Розкрийте особливості реалізації бізнес-плану підприємства.

8. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі: індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Формами організації індивідуально-консультативної роботи є:

а) за засвоєнням теоретичного матеріалу:

консультації: індивідуальні (запитання – відповідь); групові (розгляд типових прикладів – ситуацій);

б) за засвоєнням практичного матеріалу:

консультації індивідуальні і групові;

в) для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу:

індивідуальне здавання виконаних робіт;

підготовка реферату для виступу на науковому семінарі;

підготовка реферату для виступу на науковій конференції.

9. Методи навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни "Планування і контроль на підприємстві" для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, кейс-метод, презентації, ознайомлювальні (початкові) ігри, модерації, банки візуального супроводу (табл. 9.1 і 9.2).

**Розподіл форм та методів активізації процесу навчання
за темами навчальної дисципліни**

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
Тема 1. Сутність планування і особливості його здійснення на підприємстві	Лекція проблемного характеру, семінар-дискусія, банки візуального супроводу
Тема 2. Система планів підприємства	Міні-лекція, робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 3. Маркетингові дослідження, планування збуту і контролю продукції	Лекція проблемного характеру, робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 4. Виробництво продукції	Міні-лекція, робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 5. Оперативно-календарне планування і контроль	Міні-лекція, робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва	Лекція проблемного характеру, робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 7. Забезпечення операційної діяльності виробничою потужністю	Міні-лекція, робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 8. Персонал і оплата праці	Лекція проблемного характеру, робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 9. Виробнича інфраструктура	Лекція проблемного характеру, семінар-дискусія, банки візуального супроводу
Тема 10. Витрати виробництва	Лекція проблемного характеру, робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 11. Фінансове планування і контроль на підприємстві	Лекція проблемного характеру, робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 12. Планування і контроль оновлення продукції	Міні-лекція, робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 13. Організаційно-технічний розвиток підприємства	Міні-лекція, робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів, банки візуального супроводу
Тема 14. Бізнес-планування	Лекція проблемного характеру, робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів, банки візуального супроводу

Основні відмінності активних та інтерактивних методів навчання від традиційних визначаються не тільки методикою і технікою викладання, але і високою ефективністю навчального процесу, який виявляється у:

- високій мотивації студентів;
- закріпленні теоретичних знань на практиці;
- підвищенні самосвідомості студентів;
- формуванні здатності ухвалювати самостійні рішення;
- формуванні здібності до колективних рішень;
- формуванні здібності до соціальної інтеграції;
- придбанні навичок вирішення конфліктів;
- розвитку здібності до компромісів.

Лекції проблемного характеру – один із найважливіших елементів проблемного навчання студентів. Вони передбачають поряд із розглядом основного лекційного матеріалу встановлення та розгляд кола проблемних питань дискусійного характеру, які недостатньо розроблені в науці й мають актуальне значення для теорії та практики. Лекції проблемного характеру відрізняються поглибленою аргументацією матеріалу, що викладається. Вони сприяють формуванню у студентів самостійного творчого мислення, прищеплюють їм пізнавальні навички. Студенти стають учасниками наукового пошуку та вирішення проблемних ситуацій.

Міні-лекції передбачають викладення навчального матеріалу за короткий проміжок часу та характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Вони проводяться, як правило, як частина заняття-дослідження. Міні-лекції відрізняються від повноформатних лекцій значно меншою тривалістю. Зазвичай міні-лекції тривають не більше 10 – 15 хвилин і використовуються для того, щоб стисло донести нову інформацію до всіх слухачів. Міні-лекції часто застосовуються як частини цілісної теми, яку бажано викладати повноформатною лекцією, щоб не втомлювати аудиторію. Тоді інформація надається по черзі кількома окремими сегментами, між якими застосовуються інші форми та методи навчання.

Семінари-дискусії передбачають обмін думками і поглядами учасників із приводу даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди та переконання, виробляють вміння формулювати думки та висловлювати їх.

Робота в малих групах дає змогу структурувати практично-семінарські заняття за формою і змістом, створює можливості для участі

кожного студента в роботі за темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей та досвіду соціального спілкування.

Кейс-метод (метод аналізу конкретних ситуацій) дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів і передбачає розгляд виробничих, управлінських та інших ситуацій, складних конфліктних випадків, проблемних ситуацій, інцидентів у процесі вивчення навчального матеріалу.

Ознайомлювальні або початкові ігри частіше за все використовуються на початку занять для створення робочої атмосфери, "налаштування" учасників на групову роботу.

Мозкові атаки – метод вирішення невідкладних завдань, сутність якого полягає в тому, щоб висловити якомога більшу кількість ідей за дуже обмежений проміжок часу, обговорити і здійснити їх селекцію.

Презентації – виступи перед аудиторією, що використовуються для подання певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань, проектних робіт. Презентації можуть бути як індивідуальними, наприклад виступ одного слухача, так і колективними, тобто виступи двох та більше слухачів.

Модерація – це метод, який допомагає групам розглядати теми, проблеми, завдання, зосереджуючись на змісті цілеспрямовано і ефективно за умови самостійної участі кожного у вільній колегіальній атмосфері. Модерація як спосіб проведення обговорення швидко призводить до конкретних результатів, дає можливість усім присутнім брати участь у процесі вироблення рішень, відчуваючи у ході цього свою повну відповідальність за результат.

Банки візуального супроводу сприяють активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни за допомогою наочності.

Таблиця 9.2

Використання методик активізації процесу навчання

Тема навчальної дисципліни	Практичне застосування методик	Методики активізації процесу навчання
1	2	3
Тема 1. Сутність планування і особливості його здійснення на підприємстві	Семінарське заняття на тему: "Планування як сфера людської діяльності"	Семінари-дискусії, презентації
	Завдання 1. Планування та обґрунтування ціни підприємства	Робота в малих групах, мозкові атаки

1	2	3
Тема 2. Система планів підприємства	Завдання 2. Прогнозування обсягів реалізації підприємства (методи тренда)	Робота в малих групах, презентація результатів
Тема 3. Маркетингові дослідження, планування збуту і контролю продукції	Завдання 4. Формування плану реалізації продукції підприємства (комплексне завдання)	Робота в малих групах, презентація результатів
Тема 5. Оперативно-календарне планування і контроль	Завдання 7. Побудова графіків постачання сировини на підприємстві (комплексне завдання)	Робота в малих групах, презентація результатів
Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва	Завдання 9. Планування матеріально-технічного забезпечення (комплексне завдання)	Робота в малих групах, презентація результатів
Тема 8. Персонал і оплата праці	Завдання 11. Вирішення практичних завдань щодо розрахунку трудових показників підприємства. Планування кількості персоналу та фонду оплати праці (комплексне завдання)	Модерація. Робота в малих групах, презентація результатів
Тема 9. Виробнича інфраструктура	Семінарське заняття на тему: "Особливості функціонування та планування підрозділів виробничої інфраструктури"	Семінари-дискусії, презентації
	Завдання 12. Формування виробничої інфраструктури підприємства (комплексне завдання)	Робота в малих групах, презентація результатів
Тема 10. Витрати виробництва	Завдання 14. Калькулювання виробничої собівартості продукції підприємства (комплексне завдання)	Робота в малих групах, презентація результатів
Тема 11. Фінансове планування і контроль на підприємстві	Завдання 15. Планування результатів операційної діяльності підприємства (комплексне завдання)	Робота в малих групах, презентація результатів
Тема 12. Планування і контроль оновлення продукції	Завдання 16. Планування фінансових показників діяльності підприємства (комплексне завдання)	Робота в малих групах, презентація результатів
Тема 14. Бізнес-планування	Завдання 17. Формування резюме бізнес-плану розвитку підприємства (за комплексним завданням) та його презентація	Робота в малих групах, мозкові атаки, презентація результатів

10. Методи контролю

Система оцінювання сформованих компетентностей (див. табл. 2.1) у студентів урахує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

модульний контроль, що проводиться з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену, відповідно до графіка навчального процесу.

Поточний контроль із даної навчальної дисципліни проводиться в таких формах:

активна робота на лекційних заняттях;

активна участь у виконанні практичних завдань;

активна участь у дискусії та презентації матеріалу на семінарських заняттях;

захист індивідуального та комплексного розрахункового завдання;

перевірка есе за заданою тематикою;

проведення поточного тестування;

проведення письмової контрольної роботи;

експрес-опитування;

проведення диктанту за лекційним матеріалом.

Модульний контроль із даної навчальної дисципліни проводиться у формі колоквиуму. **Колоквиум** – це форма перевірки й оцінювання знань студентів у системі освіти у вищих навчальних закладах. Проводиться як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача.

Підсумковий/семестровий контроль проводиться у формі семестрового екзамену. **Семестрові екзамени** – форма оцінювання підсумкового

засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів.

Оцінювання знань студента під час семінарських і практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;

ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;

ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;

вміння поєднувати теорію з практикою під час розгляду виробничих ситуацій, розв'язання задач, проведення розрахунків у процесі виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і під час виступів в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки;

арифметична правильність виконання індивідуального та комплексного розрахункового завдання.

Максимально можливий бал за конкретним завданням ставиться за умови відповідності індивідуального завдання студента або його усної відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової знижує кількість балів. У процесі оцінювання індивідуальних завдань увага також приділяється якості, самостійності та своєчасності здачі виконаних завдань викладачу, згідно з графіком навчального процесу. Якщо якась із вимог не буде виконана, то бали будуть знижені.

Письмова контрольна робота проводиться 2 рази за семестр та включає практичні завдання різного рівня складності відповідно до тем змістового модуля.

Модульний контроль у формі колоквиуму проводиться 2 рази за семестр та включає тести одиничного і множинного вибору щодо перевірки знань основних категорій навчальної дисципліни та практичні завдання різного рівня складності відповідно до тем змістового модуля.

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння

робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, уміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та оброблення, самореалізація на практичних та семінарських заняттях.

Критеріями оцінювання есе є:

здатність проводити критичне та незалежне оцінювання певних проблемних питань;

вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне проблемне питання;

застосування аналітичних підходів;

якість і чіткість викладення міркувань;

логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми;

самостійність виконання роботи;

грамотність подачі матеріалу;

використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ;

оформлення роботи.

Порядок підсумкового контролю з навчальної дисципліни. Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів із навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену. Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей (див. табл. 2.1).

Завданням екзамену є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. В умовах реалізації компетентнісного підходу екзамен оцінює рівень засвоєння студентом компетентностей, що передбачені кваліфікаційними вимогами. Кожен екзаменаційний білет складається з 15 тестів різних видів і 3 практичних ситуацій (два діагностичних та одне евристичне завдання), які передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень теоретичної підготовки студента і рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Завдання екзаменаційного білета оцінюються відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Студент, який із поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного контролю, тобто не склав змістовий модуль, має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання за розпорядженням декана факультету відповідно до встановленого терміну.

Студент **не може бути допущений** до складання екзамену, якщо кількість балів, одержаних за результатами перевірки успішності під час поточного та модульного контролю відповідно до змістового модуля впродовж семестру, в сумі не досягла 35 балів. Після екзаменаційної сесії декан факультету видає розпорядження про ліквідацію академічної заборгованості. У встановлений термін студент добирає залікові бали.

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної *"Відомості обліку успішності"*.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: *"60 і більше балів – зараховано"*, *"59 і менше балів – не зараховано"* та заноситься у залікову *"Відомість обліку успішності"* навчальної дисципліни. У випадку отримання менше 60 балів студент обов'язково здає залік після закінчення екзаменаційної сесії у встановлений деканом факультету термін, але не пізніше двох тижнів після початку семестру. У випадку повторного отримання менше 60 балів декан факультету призначає комісію у складі трьох викладачів на чолі із завідувачем кафедри та визначає термін перескладання заліку, після чого приймається рішення відповідно до чинного законодавства: *"зараховано"* – студент продовжує навчання за графіком навчального процесу, а якщо *"не зараховано"*, тоді декан факультету пропонує студенту повторне вивчення навчальної дисципліни протягом наступного навчального періоду самостійно.

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

Освітній ступінь _____ бакалавр _____
Напрямок підготовки Економіка підприємства _____
Семестр _____ VII _____
Навчальна дисципліна Планування і контроль на підприємстві _____

Екзаменаційний білет № 1

1. Теоретична частина (тестові завдання)

Тестові завдання: 15 тестів різного рівня складності.

Тест 1. Оберіть правильну відповідь:

Можливість забезпечення безперебійності процесу виробництва передбачає принцип:

- 1) оптимальності;
- 2) безперервного планування;
- 3) гнучкості.

Тест 2. Встановіть відповідність у вигляді комбінації цифр і букв.

Визначте переваги форми постачань.

Форми постачань	Переваги форм постачань
1) транзитна форма; 2) складська форма	а) зменшення величини поточного запасу; б) скорочення часу постачань; в) відсутність операцій із вивантаження, складування і відвантаження; г) підвищення транспортно-заготівельних витрат. 1) _____; 2) _____

Тест 3. Оберіть правильні відповіді:

Виробнича інфраструктура підприємства включає:

- 1) допоміжні цехи підприємства;
- 2) обслуговуючі цехи і господарства;

- 3) природоохоронні спорудження;
- 4) комунікаційні мережі;
- 5) засоби збору й оброблення інформації.

Тест 4. Установіть правильну послідовність, проставивши відповідні цифри.

Послідовність планування матеріально-технічного забезпечення:

- а) розрахунок потреби в матеріальних ресурсах;
 - б) розроблення норм виробничих запасів;
 - в) визначення джерел забезпечення потреб;
 - г) підготовча робота.
- а) ____; б) ____; в) ____; г) ____; д) ____.

Тест 5. Доповніть твердження, вписавши слово або словосполучення у відповідному відмінку.

Обсяг виручки від продажу продукції за вирахуванням змінних витрат – це: _____.

2. Практична частина

Завдання 1. Однопродуктове підприємство виготовляє виріб А. Змінні витрати на один виріб становлять 80 грн. Річні витрати на оренду виробничого приміщення – 50 000 грн; витрати на управління, виробничо-господарське обслуговування – 65 000 грн; амортизація власного устаткування – 25 000 грн. Ціна виробу – 140 грн.

Обчисліть мінімальний річний обсяг виготовлення і продажу виробу А, який забезпечує готівкову беззбитковість виробництва.

Завдання 2. Відповідно до укладених угод підприємство у плановому році повинне відвантажити споживачам 2 120 одиниць виробів А, направити у роздрібну торгівлю 1 270 одиниць цих виробів, залишити для власних потреб 780 одиниць і створити 8-денний запас готової продукції до кінця року. Неминучі втрати від браку – 0,95 %. Розрахувати план виробництва виробів А на плановий рік, у тому числі у поквартальному розрізі. Кількість робочих днів – 254, у тому числі I квартал – 61 день, II квартал – 60 днів, III квартал – 67 днів, IV квартал – 66 днів. Розрахувати товарну продукцію підприємства за умови, що ціна виробу А складає 182 грн.

Завдання 3. На підприємстві розраховують, що можливості збуту одного з товарів, який буде реалізуватися у наступному році, будуть такими (табл. 1).

Змінні витрати (пропорційні) заплановані у розмірі 80 грн на одиницю.

Підприємство має інформацію, що цей товар реалізується двом групам покупців (А і Б), тому вирішено проаналізувати, окупиться чи ні проведення цінової дискримінації (дані у табл. 1). Вважається, що всі інші умови щодо її здійснення є. За допомогою метода зіставлення показників визначити, вигідно чи ні проведення цінової дискримінації.

Таблиця 1

Вихідні дані

Ціна реалізації, грн	300	290	280	270	260	250	140
Обсяг реалізації, тис. шт.	20	22	28	37	52	57	62
Група А: обсяг реалізації, тис. шт.	18	20	21	22	23	23	23
Група Б: обсяг реалізації, тис. шт.	–	2	7	32	45	48	49

Завдання. Розрахувати найбільш вигідну для підприємства ціну реалізації. Розрахувати річну величину покриття підприємства за даним товаром за умови знайденої ціни реалізації.

Затверджено на засіданні кафедри економіки підприємства і менеджменту.

Протокол № _____ від " ____ ". _____ .20 ____ р.

Зав. кафедри _____
(підпис)

Екзаменатор _____
(підпис)

Підсумкові бали за екзамен складаються із суми балів за виконання всіх завдань, що округлені до цілого числа за правилами математики. Оцінка тестів складає 15 балів.

Алгоритм вирішення кожного практичного завдання включає окремі етапи, які відрізняються за складністю, трудомісткістю та значенням для виконання завдання. Тому окремі завдання та етапи їх виконання оцінюються відокремлено один від одного таким чином:

1) оцінка за правильність виконання **Завдання 1 дорівнює 5 балам** і включає:

2 бали за правильне подання та використання методичного апарату;

2 бали за розрахунок мінімального річного обсягу виготовлення і продажу виробу А, який забезпечує готівкову беззбитковість виробництва;

1 бал за наявність висновку.

2) оцінка за правильність виконання **Завдання 2 дорівнює 8 балам** та включає:

4 бали за арифметичну точність розрахунку товарної продукції з урахуванням браку та запасу виробів;

2 бали за правильність розрахунку обсягів виробництва у поквартальному розрізі;

2 бали за перевірку загального обсягу виробництва та наявність висновків.

3) оцінка за правильність виконання **Завдання 3 дорівнює 12 балам** та включає:

2 бали за правильність розрахунку найбільш вигідної для підприємства ціни реалізації;

2 бали за правильність розрахунку річної величини покриття підприємства за даним товаром;

2 бали за визначення умов проведення цінової дискримінації;

4 бали за правильність розрахунку річної величини покриття підприємства за даним товаром за умови проведення цінової дискримінації;

2 бали за наявність висновків щодо доцільності проведення цінової дискримінації.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей студентів денної форми навчання наведена в табл. 11.1.

**Система оцінювання рівня сформованості
професійних компетентностей**

Професійні компетентності	Навчальний тиждень	Години	Методи та форми навчання			Оцінка рівня сформованості компетентностей	
						Форми контролю	Макс. бал
1	2	3	4			5	6
Змістовий модуль 1. Планування виробничої програми підприємства та розроблення планів її ресурсного забезпечення з урахуванням методології планування							27,0
Визначати основні поняття процесу планування і контролю на підприємстві	1	Ауд.	2	Лекція	Тема 1. Сутність планування і особливості його здійснення на підприємстві	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Семінарське заняття на тему: "Планування як сфера людської діяльності"	Активна участь у дискусії	1
			2	Практичне заняття	Планування та обґрунтування ціни підприємства (методи екстраполяції та інтерполяції)	Захист результатів виконання завдань	
		СРС	3	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Активна участь у дискусії	
			3		Виконання самостійного практичного завдання щодо прогнозування збуту продукції підприємства засобами <i>MS Excel</i>	Захист результатів виконання завдань	
Встановлювати види планів та методи їх розроблення	2	Ауд.	2	Лекція	Тема 2. Система планів на підприємстві	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Прогнозування обсягів реалізації підприємства (методи тренда)	Захист результатів виконання завдань	0,5

1	2	3		4		5	6
Встановлювати види планів та методи їх розроблення	2	СРС	3	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Експрес-опитування	2
			3		Самостійне вивчення окремих питань теми "Система планів підприємства" (підготовка конспекту лекцій)		
Формувати план збуту і контролю продукції, що випускається на основі здійснення маркетингових досліджень та визначення чинників, що впливають на попит	3	Ауд.	2	Лекція	Тема 3. Маркетингові дослідження, планування збуту і контролю продукції	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Маркетингові дослідження та збут продукції	Захист результатів виконання завдань	1
			2	Практичне заняття	Формування плану реалізації продукції підприємства (комплексне завдання)		
		СРС	3	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Виконання самостійного практичного завдання щодо розроблення прогнозу збуту продукції з урахуванням умов зовнішнього середовища. Видача ІНДЗ	Захист результатів виконання завдань
			3				
		Формувати виробничу програму підприємства	4	Ауд.	2	Лекція	Тема 4. Виробництво продукції
2	Практичне заняття				Вирішення практичних завдань на визначення виробничої програми підприємства	Захист результатів виконання завдань	0,5
СРС	3			Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
	3				Вирішення самостійних практичних завдань щодо визначення виробничої програми підприємства		

1	2	3	4		5	6	
Розробляти оперативні плани відповідно до типу виробництва продукції на підприємстві	5	Ауд.	2	Лекція	Тема 5. Оперативно-календарне планування	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань із розроблення оперативно-календарних планів підприємства	Захист результатів виконання практичних завдань	1
			2	Практичне заняття	Визначення графіків постачання сировини на підприємства (комплексне завдання)		
		СРС	3	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Експрес-опитування	2
			3		Самостійне вивчення окремих питань теми "Оперативно-календарне планування" (підготовка конспекту лекцій)		
Формувати план матеріально-технічного забезпечення виробництва	6	Ауд.	2	Лекція	Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо формування плану матеріально-технічного забезпечення підприємства	Захист результатів виконання завдань	0,5
		СРС	3	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Перевірка СРС	3
			3		Вирішення самостійних практичних завдань щодо формування ресурсного забезпечення виробничої програми підприємства. Виконання ІНДЗ		

1	2	3	4		5	6	
Формувати план матеріально-технічного забезпечення виробництва	7	Ауд.	2	Лекція	Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Планування матеріально-технічного забезпечення (комплексне завдання)	Захист результатів виконання завдань	0,5
			2	Практичне заняття	Планування матеріально-технічного забезпечення (комплексне завдання). Виконання тематичної контрольної роботи за темою: "Розрахунок виробничої програми та її ресурсного забезпечення"	Поточна контрольна робота	3
		СРС	3	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Захист результатів виконання завдань	0,5
			3		Вирішення самостійних практичних завдань щодо формування ресурсного забезпечення виробничої програми підприємства		
Обґрунтовувати виробничу потужність підприємства	8	Ауд.	2	Лекція	Тема 7. Забезпечення операційної діяльності виробничою потужністю підприємства	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	<i>Колоквіум за змістовим модулем 1</i>	Тести, 5 стереотипних, 1 евристичне завдання	8
		СРС	3	Підготовка до занять	Підготовка до колоквіуму: вивчення лекційного матеріалу та виконання практичних завдань		
			3				
Змістовий модуль 2. Розроблення планів розвитку підприємства та оцінювання їх економічної ефективності							33,0
			2	Лекція	Тема 8. Персонал і оплата праці	Активна робота на лекції	0,5

1	2	3	4		5	6	
Планувати кількість персоналу та фонд оплати праці на підприємстві	9	Ауд.	2	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо розрахунку виробничої потужності підприємства	Захист результатів виконання практичних завдань	1
			2	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо розрахунку трудових показників підприємства. Планування кількості персоналу та фонду оплати праці (комплексне завдання)		
		СРС	3	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Перевірка есе	2
			3		Виконання есе за обраною тематикою		
Планувати основні показники діяльності підрозділів виробничої інфраструктури	10	Ауд.	2	Лекція	Тема 9. Виробнича інфраструктура	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Семінарське заняття на тему: "Особливості функціонування та планування підрозділів виробничої інфраструктури"	Активна участь у дискусії	0,5
		СРС	3	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
			4		Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
	11	Ауд.	2	Лекція	Тема 9. Виробнича інфраструктура	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Формування виробничої інфраструктури підприємства (комплексне завдання)	Захист результатів виконання завдань	0,5
			2	Практичне заняття			

1	2	3		4		5	6
	11	СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Експрес-опитування	3
			4		Самостійне вивчення окремих питань теми "Виробнича інфраструктура" (підготовка конспекту лекцій)		
Планувати витрати підприємства та розраховувати собівартість продукції	12	Ауд.	2	Лекція	Тема 10. Витрати виробництва	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо визначення витрат підприємства	Захист результатів виконання завдань	0,5
		СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
			4		Вирішення самостійних практичних завдань щодо калькулювання витрат підприємства		
	13	Ауд.	2	Лекція	Тема 10. Витрати виробництва	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Калькулювання виробничої собівартості продукції підприємства (комплексне завдання)	Захист результатів виконання завдань	1
			2	Практичне заняття	Калькулювання виробничої собівартості продукції підприємства (комплексне завдання)		
		СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
			4		Вирішення практичних самостійних завдань щодо калькулювання витрат підприємства		

1	2	3		4		5	6
Розробляти фінансовий план підприємства та оцінювати ефективність діяльності підприємства	14	Ауд.	2	Лекція	Тема 11. Фінансове планування і контроль на підприємстві	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Планування результатів операційної діяльності підприємства (комплексне завдання)	Захист результатів виконання завдань	0,5
		СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Перевірка СРС	3
			4		Виконання самостійних практичних завдань щодо фінансового планування діяльності підприємства. Виконання та захист ІНДЗ		
Розробляти план оновлення продукції та план організаційно-технічного розвитку підприємства	15	Ауд.	2	Лекція	Тема 12. Планування і контроль оновлення продукції	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Планування фінансових показників діяльності підприємства (комплексне завдання)	Захист результатів виконання завдань	1
			2	Практичне заняття	Планування фінансових показників діяльності підприємства (комплексне завдання). Поточна контрольна робота		
		СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Поточна контрольна робота	3,5
	4		Виконання самостійних практичних завдань щодо фінансового планування				
	16	Ауд.	2	Лекція	Тема 13. Організаційно-технічний розвиток	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	<i>Колоквіум за змістовим модулем 2</i>	Тести, 5 стереотипних, 1 евристичне завдання	11
		СРС	4	Підготовка до занять	Підготовка до колоквіуму: вивчення лекційного матеріалу та виконання практичних завдань		
4							

Закінчення табл. 11.1

1	2	3	4		5	6	
Розробляти бізнес-план підприємства	17	Ауд.	2	Лекція	Тема 14. Бізнес-планування	Активна робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Формування резюме бізнес-плану розвитку підприємства (за комплексним завданням) та його презентація	Активна участь у презентації	1
		СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
			4		Підготовка презентації		
Всього годин протягом семестру		201	Загальна максимальна кількість балів протягом семестру			60,0	
	Сесія	Ауд.	2	Передекзаменаційна консультація	Вирішення практичних завдань на різні теми, що входять до підсумкового контролю	Підсумковий контроль	40
			2	Екзамен	Виконання завдань екзаменаційного білета		
		СРС	11	Підготовка до екзамену	Повторення матеріалів змістових модулів		
Всього годин		216	Загальна максимальна кількість балів із дисципліни			100	
з них					з них		
аудиторні:		88	41 %	поточний контроль:		60	
самостійна робота:		128	54 %	підсумковий контроль:		40	

Розподіл балів у межах тем змістових модулів наведено в табл. 11.2.

Таблиця 11.2

Розподіл балів за темами

Поточне тестування та самостійна робота														Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1							Змістовий модуль 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	40	100
1,5	3	1,5	1	3,5	8	0,5	3,5	5	2,5	4	5	0,5	1,5		
Колоквіум							Колоквіум								
8							11								

Примітка. T1, T2 ... T14 – теми змістових модулів.

Максимальну кількість балів, яку може накопичити студент протягом тижня за формами та методами навчання, наведено в табл. 11.3.

Таблиця 11.3

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля			Лекції	Практичні	Експрес-опитування	Перевірка есе	Презентація	Перевірка СРС	Письмова КР	Колоквіум	Усього
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Змістовий модуль 1 Планування виробничої програми підприємства та розроблення планів її ресурсного забезпечення з урахуванням методології планування	Тема 1	1 тиждень	0,5	1	–	–	–	–	–	–	1,5
	Тема 2	2 тиждень	0,5	0,5	2	–	–	–	–	–	3
	Тема 3	3 тиждень	0,5	1	–	–	–	–	–	–	1,5
	Тема 4	4 тиждень	0,5	0,5	–	–	–	–	–	–	1
	Тема 5	5 тиждень	0,5	1	2	–	–	–	–	–	3,5
	Тема 6	6 тиждень	0,5	0,5	–	–	–	3	–	–	4
	Тема 6	7 тиждень	0,5	0,5	–	–	–	–	3	–	4
Тема 7	8 тиждень	0,5	–	–	–	–	–	–	8	8,5	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Змістовий модуль 2 Розроблення планів розвитку підприємства та оцінювання їх економічної ефективності	Тема 8	9 тиждень	0,5	1	–	2	–	–	–	–	3,5
	Тема 9	10 тиждень	0,5	0,5	–	–	–	–	–	–	1
	Тема 9	11 тиждень	0,5	0,5	3	–	–	–	–	–	4
	Тема 10	12 тиждень	0,5	0,5	–	–	–	–	–	–	1
	Тема 10	13 тиждень	0,5	1	–	–	–	–	–	–	1,5
	Тема 11	14 тиждень	0,5	0,5	–	–	–	3	–	–	4
	Тема 12	15 тиждень	0,5	1	–	–	–	–	3,5	–	5
	Тема 13	16 тиждень	0,5	–	–	–	–	–	–	11	11,5
	Тема 14	17 тиждень	0,5	–	–	–	1	–	–	–	1,5
Усього			8,5	10	7	2	1	6	6,5	19	60

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни визначається відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 11.4).

Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності, індивідуального навчального плану студента та іншої академічної документації.

Таблиця 11.4

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	
1 – 34	F		

12. Рекомендована література

12.1. Основна

1. Афанасьєв М. В. Планування і контроль на підприємстві : навч. посіб. / М. В. Афанасьєв, Г. О. Селезньова. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2012. – 448 с.

2. Іванова В. В. Планування і контроль на підприємстві : навч. посіб. / В. В. Іванова. – Суми : Університетська книга, 2011. – 443 с.

3. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – К. : Каравела, 2005. – 312 с.

12.2. Додаткова

4. Горемыкин В. А. Планирование на предприятии : учеб. пособ. / В. А. Горемыкин. – М. : Юрайт, 2012. – 704 с.

5. Друкер П. Бизнес и инновации / П. Друкер. – М. : Вильямс, 2009. – 432 с.

6. Ильин И. Планирование на предприятии : учебник / А. И. Ильин. – 5-е изд., стер. – Мн. : Новое знание, 2004. – 634 с.

7. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер ; пер. с англ. В. Б. Боброва. – М. : Вильямс, 2012. – 752 с.

8. Маркетинг : навч. посіб. / С. І. Чеботар, Я. С. Ларіна, О. П. Луці та ін. – К. : Наш час, 2007. – 504 с.

9. Орлов О. О. Планування діяльності промислового підприємства : підручник / О. О. Орлов. – К. : Скарби, 2002. – 336 с.

10. Планування і контроль на підприємстві : навч. посіб. / за ред. М. О. Данилюка. – Львів : Магнолія 2006, 2013. – 328 с.

11. Савкина Р. В. Планирование на предприятии : учеб. пособ. / Р. В. Савкина ; под ред. Р. В. Савкиной. – М. : Дашков и Ко, 2012. – 324 с.

12. Семенов Г. А. Організація і планування на підприємстві : навч. посіб. / Г. А. Семенов. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 528 с.

13. Тарасюк Г. М. Бізнес-план: розроблення, обґрунтування та аналіз : навч. посіб. / Г. М. Тарасюк. – К. : Каравела, 2006. – 280 с.

14. Телетов О. С. Бізнес-план : навч. посіб. / О. С. Телетов – Суми : Вид-во СумДУ, 2005. – 104 с.

15. Управління інфраструктурою підприємства : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / за заг. ред. М. А. Бєлова. – К. : КНЕУ, 2003. – 112 с.

16. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Д. Хан ; под ред. и предисл. А. А. Турчака, Л. Г. Головача, М. Л. Лукашевича ; пер. с нем. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 800 с.

17. Харгадон Э. Управление инновациями. Опыт ведущих компаний / Э. Харгадон. – М. : Вильямс, 2007. – 304 с.

12.3. Інформаційні ресурси

18. Бояринова К. О. Управління процесом технічного переозброєння в контексті інноваційного розвитку підприємства [Електронний ресурс] / К. О. Бояринова, К. О. Данильченко. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.

19. Велигорський Г. Формування інноваційної моделі технічної перебудови вітчизняних підприємств [Електронний ресурс] / Г. Велигорський. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.

20. Запорожець Т. Проблеми оновлення основних фондів на промислових підприємствах України [Електронний ресурс] / Т. Запорожець. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.

21. Кушніренко О. М. Новітні форми оновлення матеріально-технічної бази виробництва [Електронний ресурс] / О. М. Кушніренко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/eui/2009_1/09komtbv.pdf.

22. ЛигаБизнесИнформ. – Режим доступу : www.liga.net.

23. Налоги и бухгалтерский учет [Электронный ресурс]. – Режим доступу : basa.tav.kharkov.ua.

24. Нормативные акты Украины. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : www.nau.kiev.ua.

25. Петрович Й. М. Оновлення техніко-технологічної бази шляхом проведення технічного переозброєння й реконструкції підприємства [Електронний ресурс] / Й. М. Петрович, А. Ф. Кіт, В. В. Кулішов. – Режим доступу : <http://poglyad.com/students/item/15599>.

26. Право. Украина. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/pravo.html.

27. Сервер Верховной Рады Украины. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

28. Украинское право. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : www.ukrpravo.com/ua.

12.4. Методичне забезпечення

29. Селезньова Г. О. Методичні рекомендації до виконання комплексного практичного завдання з навчальної дисципліни "Планування і контроль на підприємства" для студентів напряму підготовки "Економіка підприємства" всіх форм навчання. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 44 с.

30. Селезньова Г. О. Практичні завдання з навчальної дисципліни "Планування і контроль на підприємстві" для студентів напряму підготовки "Економіка підприємства" всіх форм навчання [Електронний ресурс] / Г. О. Селезньова. – Режим доступу : <http://www.ikt.hneu.edu.ua/course/view.php?id=270>.

Додатки

Додаток А
Таблиця А.1

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Планування і контроль на підприємстві" за Національною рамкою кваліфікацій України

64

Складові компетентності, які формуються в рамках теми	Мінімальний досвід	Знання	Вміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Сутність планування і особливості його здійснення на підприємстві					
Визначати основні поняття процесу планування і контролю на підприємстві	Сутність поняття "план" та сутність процесу планування	Зміст та завдання планування. Сутність системи планування та контролю. Принципи, методи, система показників планування та методи обчислення планових показників. Технологія процесу планування	Виявляти і досліджувати передовий досвід планування і контролю на підприємстві. Обчислювати планові показники діяльності підприємства. Досліджувати основні етапи процесу розроблення планів і контролю, що здійснюється на підприємстві	Аргументувати власну позицію щодо здійснення планування на підприємстві. Здійснювати групову взаємодію у ході визначення технології процесу планування	Приймати управлінські рішення у типових ситуаціях щодо структури плану підприємства та етапів процесу його розроблення
Тема 2. Система планів підприємства					
Визначати види планування та системи планів на підприємстві. Організувати планування на підприємстві	Сутність поняття "план" та сутність процесу планування. Види планування на підприємстві	Види планування за різними класифікаціями. Сутність системи планування та системи планів. Передумови та методи організації планування на підприємстві	Аналізувати види планування, які існують на підприємстві. Формувати системи планування та систему планів господарської діяльності підприємства і звітів щодо їх виконання. Виявляти і досліджувати передумови, необхідні для організації ефективної системи планування і контролю. Розробляти форми та документацію, порядок і терміни планування і контролю діяльності підприємства	Здатність аргументувати власну позицію щодо формування системи планів на підприємстві. Здійснювати групову взаємодію у ході визначення форми планування	Приймати управлінські рішення у типових ситуаціях щодо форми, порядку і термінів планування і контролю діяльності підприємства

1	2	3	4	5	6
Тема 3. Маркетингові дослідження, планування збуту і контролю продукції					
Здійснювати маркетингові дослідження та визначати чинники, що впливають на попит. Формувати план збуту і контролю продукції, що випускається	Сутність маркетингового дослідження, його методи. Аналіз ринкового середовища. Параметри впливу на збут. Поняття реклами, її види	Маркетингові дослідження як основа планування збуту продукції. Чинники, що впливають на попит. Планування збуту та контролю продукції, що випускається на підприємстві	Аналізувати ринкове середовище підприємства, здійснювати сегментацію ринку, обирати цільовий ринок. Підбирати релевантну інформацію щодо дії чинників зовнішнього середовища на попит та збут продукції підприємства, аналізувати та узагальнювати її у відповідних документах. Розробляти форми та документацію, порядок і терміни впровадження заходів плану збуту та контролю продукції	Здійснювати пошук та оброблення інформації щодо ринкового середовища підприємства. Здійснювати групову взаємодію під час упровадження заходів плану збуту та контролю продукції	Самостійно проводити аналіз ринкового середовища. Приймати управлінські рішення у типових ситуаціях щодо формування плану збуту
Тема 4. Виробництво продукції					
Формувати виробничу програму підприємства та розраховувати основні показники плану виробництва	Сутність та зміст виробничої програми підприємства	Зміст та основні стратегії планування обсягів виробництва. Етапи планування виробничої програми та вимоги, що висуваються до неї. Основні показники плану виробництва. Методи оптимізації виробничої програми	Обирати стратегію планування обсягів виробництва відповідно до цілей підприємства. Розробляти виробничу програму відповідно вимогам, що до неї висуваються. Оптимізувати виробничу програму за наявності обмеження ресурсів. Розробляти форми та документацію, порядок і терміни розрахунку основних показників плану виробництва на підприємстві	Аргументувати власну позицію щодо вибору стратегії планування обсягів виробництва відповідно до цілей підприємства	Приймати управлінські рішення у типових ситуаціях щодо формування плану виробництва

1	2	3	4	5	6
Тема 5. Оперативно-календарне планування і контроль					
Формувати оперативно-календарні плани підприємства	Сутність оперативно-календарного планування діяльності підприємства	Зміст та завдання оперативно-календарного планування і контролю. Системи оперативного планування. Оперативний облік і диспетчерське регулювання	Формувати оперативні плани відповідно до типу виробництва продукції на підприємстві. Обирати методи оперативного обліку і диспетчерського регулювання залежно від типу виробництва. Розробляти форми та документацію, порядок і терміни впровадження заходів щодо виконання виробничої програми підприємства	Аргументувати власну позицію щодо вибору методів оперативного обліку і диспетчерського регулювання залежно від типу виробництва	Приймати управлінські рішення у типових ситуаціях щодо формування оперативних планів відповідно до типу виробництва продукції на підприємстві
Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва					
Формувати план матеріально-технічного забезпечення виробництва	Сутність матеріально-технічного забезпечення	Зміст матеріально-технічного забезпечення та етапи його планування. Планування потреби у матеріальних ресурсах. Планування закупівель. Сутність запасів та основні методи їх регулювання	Розраховувати потреби у матеріально-технічних ресурсах, складати матеріальні баланси. Обирати методи закупівлі та форми поставок матеріально-технічних ресурсів. Обирати методи регулювання запасів та контролювати рівень запасів. Готувати аналітичні огляди за результатами розрахунку потреби у матеріально-технічних ресурсах	Аргументувати власну позицію щодо вибору методів закупівлі та форми поставок МТР, а також методів регулювання запасів та контролювання рівня запасів. Здійснювати пошук та оброблення інформації щодо пошуку постачальників сировини та матеріалів	Самостійно приймати управлінські рішення у типових ситуаціях щодо планування потреби у матеріальних ресурсах та планування закупівель

1	2	3	4	5	6
Тема 7. Забезпечення операційної діяльності виробничою потужністю підприємства					
Забезпечувати операційну діяльність виробничою потужністю підприємства	Сутність виробничої потужності підприємства. Основні показники використання виробничої потужності підприємства	Види виробничої потужності та чинники її формування. Основні показники виробничої потужності. Резерви зростання виробничої потужності	Обґрунтовувати виробничу програму виробничою потужністю. Розраховувати основні показники виробничої потужності підприємства. Виявляти й аналізувати резерви зростання виробничої потужності. Розробляти форми та документацію, порядок і терміни впровадження заходів щодо використання резервів зростання виробничої потужності підприємства	Здійснювати пошук та оброблення інформації щодо визначення резервів зростання виробничої потужності. Аргументувати власну позицію щодо впровадження заходів щодо використання резервів зростання виробничої потужності підприємства	Приймати управлінські рішення у типових ситуаціях щодо вибору заходів із використання резервів зростання виробничої потужності підприємства
Тема 8. Персонал і оплата праці					
Планувати персонал підприємства та його підрозділів. Планувати продуктивність праці. Планувати фонд заробітної плати	Сутність поняття "персонал", продуктивність праці. Законодавче регулювання питань управління персоналом	Категорії персоналу. Методи розрахунку планової кількості персоналу. Методи розрахунку продуктивності праці. Методи планування фонду оплати праці. Структура фонду заробітної плати	Розраховувати структуру персоналу. Планувати потребу в персоналі (виробничих та допоміжних робітників). Розраховувати продуктивність праці працівників і трудомісткість виробничої програми. Розраховувати середню заробітну плату. Планувати фонд заробітної плати та розраховувати середню заробітну плату	Аргументувати власну позицію щодо вибору методів розрахунку планової кількості персоналу, методу планування фонду оплати праці	Самостійно планувати кількість персоналу та фонд заробітної плати підприємства та нести відповідальність за результати

1	2	3	4	5	6
Тема 9. Виробнича інфраструктура					
Планувати виробничу інфраструктуру	Сутність поняття "інфраструктура". Елементи інфраструктури	Роль допоміжного господарства в організації виробничого процесу. Системи організації ремонтів. Енергетичний баланс та його форми	Розраховувати потребу в інструменті. Планувати обсяги ремонтних робіт. Планувати вантажообіг. Складати енергетичний баланс	Здійснювати пошук та оброблення інформації щодо планування виробничої інфраструктури	Приймати управлінські рішення у типових ситуаціях планування виробничої інфраструктури
Тема 10. Витрати виробництва					
Планувати витрати підприємства та розраховувати собівартість продукції	Сутність поняття "витрати" і "собівартість". Стандарти (положення) бухгалтерського обліку № 9 і 16	Класифікації витрат. Витрати виробництва і витрати періоду. Методи калькулювання собівартості продукції	Планувати рівень собівартості продукції. Розраховувати кошторис комплексних статей. Розподіляти загальновиробничі витрати (за умови позамовного методу калькулювання). Розраховувати витрати на виробництво і реалізацію продукції	Аргументувати власну позицію щодо вибору методів калькулювання собівартості продукції	Приймати управлінські рішення у типових ситуаціях щодо розрахунку планових витрат підприємства
Тема 11. Фінансове планування і контроль на підприємстві					
Розробляти фінансовий план	Значення і зміст фінансового плану. Сутність поняття "прибуток". Стандарти (положення) бухгалтерського обліку № 15 і 16	Порядок розроблення фінансового плану. Напрямки формування прибутку. Умови прибутковості підприємств. Сутність аналізу "витрати – виробництво – прибуток"	Розраховувати валовий, маржинальний прибуток і прибуток від операційної діяльності. Оцінювати фінансову стійкість підприємства. Оцінювати ефективність діяльності підприємства	Аргументувати власну позицію щодо вибору форми фінансового плану підприємства. Здійснювати пошук та оброблення інформації щодо планування фінансових показників	Самостійно розраховувати фінансові планові показники

Закінчення додатка А
Закінчення табл. А.1

1	2	3	4	5	6
Тема 12. Планування і контроль оновлення продукції					
Розробляти план оновлення продукції	Сутність концепції життєвого циклу товару. Сутність процесу оновлення продукції	Методичні підходи до оцінювання доцільності інвестицій. Показники оцінювання доцільності інвестицій	Розробляти план оновлення номенклатури та асортименту продукції з урахуванням життєвого циклу товару. Розраховувати технологічну собівартість продукції. Оцінювати доцільність інвестицій в оновлення продукції	Аргументувати власну позицію щодо розроблення заходів з оновлення продукції підприємства. Здійснювати пошук та оброблення інформації щодо оцінювання заходів	Здатність самостійно приймати управлінські рішення у типових ситуаціях щодо формування плану оновлення продукції
Тема 13. Організаційно-технічний розвиток					
Розробляти план організаційно-технічного розвитку підприємства	Сутність економічного ефекту	Завдання, принципи та зміст плану організаційно-технічного розвитку підприємства. Етапи розроблення плану організаційно-технічного розвитку підприємства	Знаходити джерела виникнення економічного ефекту від упровадження заходів щодо організаційно-технічного розвитку підприємства. Розраховувати економічний ефект від впровадження заходів щодо організаційно-технічного розвитку підприємства	Аргументувати власну позицію щодо розроблення заходів з організаційно-технічного розвитку підприємства. Здійснювати пошук та оброблення інформації щодо оцінювання заходів	Здатність самостійно приймати управлінські рішення у типових ситуаціях щодо формування плану організаційно-технічного розвитку підприємства
Тема 14. Бізнес-планування					
Розробляти бізнес-план підприємства	Сутність бізнес-планування. Цілі розроблення бізнес-плану підприємства. Послідовність розроблення бізнес-плану	Методики розроблення бізнес-плану. Зміст окремих розділів бізнес-плану. Методики розроблення окремих розділів бізнес-плану	Прогнозувати ринок збуту. Оцінювати конкурентів. Визначати потребу в ресурсах для виконання виробничої програми. Обґрунтовувати виробничу програму. Розраховувати витрати діяльності. Оцінювати фінансові результати діяльності підприємства	Здійснювати пошук та обробку інформації щодо розроблення бізнес-плану. Аргументувати власну позицію щодо розроблення окремих розділів бізнес-плану підприємства	Здатність самостійно приймати управлінські рішення у типових ситуаціях щодо формування бізнес-плану підприємства та нести відповідальність за результати

Зміст

Вступ.....	3
1. Опис навчальної дисципліни	4
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
3. Програма навчальної дисципліни	7
4. Структура навчальної дисципліни.....	16
5. Теми та плани семінарських занять.....	18
6. Плани практичних занять	19
6.1. Приклади типових практичних завдань за темами	22
7. Самостійна робота.....	25
7.1. Індивідуальне навчальне завдання.....	28
7.2. Контрольні запитання для самодіагностики.....	31
8. Індивідуально-консультативна робота	39
9. Методи навчання	39
10. Методи контролю	44
11. Розподіл балів, які отримують студенти	51
12. Рекомендована література.....	61
12.1. Основна.....	61
12.2. Додаткова	62
12.3. Інформаційні ресурси	63
12.4. Методичне забезпечення.....	63
Додатки.....	64

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ
НА ПІДПРИЄМСТВІ"**

**для студентів напряму підготовки
6.030504 "Економіка підприємства"
всіх форм навчання**

Самостійне електронне текстове мережне видання

Укладач **Селезньова** Галина Олександрівна

Відповідальний за випуск *Шиян Д. В.*

Редактор *Ковальчук М. А.*

Коректор *Ковальчук М. А.*

План 2016 р. Поз. № 192 ЕВ. Обсяг 71 с.

Видавець і виготівник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*